

MIKROKAMERA POLIISIN TYÖVÄLINEENÄ – OIKEUDELLISIA NÄKÖKULMIA

Oikeustieteellinen tutkielma

Tommi Lehtonen

11/2016

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto	
Tommi Lehtonen	Poliisi (AMK)	
Julkaisun nimi	Julkisuusaste	
Mikrokamera poliisin työvälineenä – Oikeudellisia näkökulmia	Julkinen	
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto	
Janne Ylijärvi	Oikeusdogmaattinen tutkimus	
Tiivistelmä		
<p>Poliisin suorittama tarkkailu ja valvonta on tarkkaan laissa säädelty. Sen sijaan poliisin jokapäiväisen toiminnan tallentamista ja kuvaamista ei ole laissa erityisesti säädelty. Tässä opinnäytetyössä selvitetään saako poliisi kuvata ja tallentaa syntynyttä materiaalia osana päivittäistoimintaansa nykyisen lainsäädännön mukaan.</p> <p>Poliisilla on Helsingissä koekäytössä virka-asuun kiinnitettäviä mikrokameroita, jotka kuvaavat ja tallentavat poliisipartioiden normaalia operatiivista päivittäistoimintaa. Vastaavanlaista järjestelmää harkitaan otettavaksi käyttöön koko maahan. Tästä syystä asian lainmukaisuutta oli tarve tutkia.</p> <p>Tutkimusmenetelmänä tässä työssä on oikeusdogmatiikka eli lainoppi. Esittelen ensin aihepiiriä koskevan lainsäädännön ja esitän muutamia tarkentavia tulkintoja siitä. Tämän jälkeen pohdin tarkemmin ja kokonaisvaltaisemmin kuvaamista ja tallentamista nykylainsäädännön, lain esitöiden ja ennakkotapausten valossa ja esitän tulkintoja lainsäädännön vaikutuksista aiheeseen.</p> <p>Lopputuloksena väitän, että nykylainsäädännön mukaan poliisi voi käyttää mikrokameroita operatiivisen toimintansa kuvaamiseen ja tallentamiseen. Tuloksista ilmenee myös, että asia ei ole täysin yksiselitteinen ja että tarve uudelle lainsäädännölle on suuri. Varsinkin kuvaaminen kotirauhan suojaamilla alueilla sekä tallenteiden käsitteleminen ja säilyttäminen tulisivat olla yksiselitteisemmin erityisellä lainsäädännöllä määriteltyjä asioita.</p>		
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)
43	marraskuu 2016	mAMK2015ONT
Avainsanat		
henkilörekisterit, henkilötiedot, kameravalvonta, kenttätö, lait, oikeus, rekisterit, tietosuojat, toimivalta, valvonta		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Tutkimusongelma	3
1.2 Työn rajaus.....	4
1.3 Työn tavoitteet	4
1.4 Kirjallisuus ja aikaisempi tutkimus.....	4
1.5 Työn kulku.....	5
2 METODOLOGIA	6
3 MIKROKAMEROIDEN KOEKÄYTTÖ HELSINGIN POLIISISSA	8
3.1 Tavoitteet	8
3.2 Valmistelut.....	8
3.3 Mikrokameran koekäytöstä annettu ohjeistus.....	9
3.3.1 Yleiset säännöt	9
3.3.2 Tarkemmat säännöt.....	9
3.4 Mikrokameroiden koekäytön tekniset seikat	10
3.5 Koekäytön tulokset ja nykytila	10
4 LAINSÄÄDÄNTÖ	10
4.1 Julkinen valta ja sen käyttäminen	11
4.2 Perustuslaki	12
4.2.1 Poliisin käyttämällä mikrokameralla kuvaaminen perustuslain näkökulmasta ..	15
4.3 Rikoslaki	15
4.3.1 Poliisin käyttämällä mikrokameralla kuvaaminen rikoslain näkökulmasta.....	18
4.4 Henkilötietolaki.....	19
4.4.1 Poliisin käyttämällä mikrokameralla kuvaaminen henkilötietolain näkökulmasta	20
4.5 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa	22
4.5.1 Poliisin käyttämän mikrokameran kuvatallenteet henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain näkökulmasta.....	24
4.6 Laki yksityisyyden suojasta työelämässä.....	25
4.6.1 Poliisin käyttämällä mikrokameralla kuvaaminen yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain näkökulmasta	27
5 POHDINTA	27
5.1 Perusoikeudet ja mikrokameralla kuvaaminen	27
5.2 Mikrokameralla kuvaaminen yleisellä paikalla	30
5.3 Mikrokameralla kuvaaminen kotirauhan suojaamalla alueella.....	31
5.4 Mikrokameran tallenteet ja niiden käsittely.....	33
5.5 Muuta	36
6 LOPUKSI	37
6.1 Johtopäätökset ja tulokset	37
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys.....	39
6.3 Jatkotutkimus	40
LÄHTEET	41

1 JOHDANTO

Helsingin poliisilaitoksessa otettiin koekäyttöön vuoden 2015 lopulla virka-asuun kiinnitettävät mikrokamerat, kansanomaisemmin sanottuna haalarikamerat. Koska työskentelen itse Helsingin poliisin hälytys- ja valvontayksikössä, jossa mikrokamerat otettiin käyttöön, koin aiheen mielenkiintoiseksi ja ajankohtaiseksi ja päätin tehdä siitä opinnäytetyöni. Keskusteltuani asiasta ohjaajieni kanssa kävi ilmeiseksi, että aihetta olisi syytä tarkastella lainsäädännölliseltä kannalta ja tutkia mikrokameroilla kuvaamisen ja sen yhteydessä syntyneiden tallenteiden käsittelyn oikeudellisia edellytyksiä. Vastaavasta näkökulmasta mikrokameroiden käyttöä ei ole aikaisemmin Suomessa tutkittu.

Virka-asuun kiinnitettävät mikrokamerat ovat varsin ajankohtainen aihe ja niitä otetaan poliisin käyttöön yhä suuremmassa määrin ympäri maailmaa. Kameroita on ollut käytössä jo viime vuosikymmenen puolella, mutta toden teolla ne ovat yleistyneet vasta viimeisten muutamien vuosien aikana. Yhdysvalloissa tapahtuneet muutamat epäselvät poliisin voimankäyttötilanteet, etniset jännitteet poliisin ja kansalaisten välillä sekä yleinen epäluottamus poliisiin ovat luoneet hyvää kasvualustaa mikrokameroiden tarpeelle. Varsinaisen sysäyksen yleistymiselle antoi Yhdysvaltain presidentin Barack Obaman vaatimus joulukuussa 2014 kongressille 263 miljoonan dollarin määrärahasta poliisilaitosten ja vähemmistöjen välien parantamiseen, koulutukseen ja jopa 50 000 mikrokameran rahoitukseen¹.

Suomessa mikrokameroiden kokeilemiseen suhtauduttiin myös myönteisesti. Silloisen poliisiylijohtaja Mikko Paateron mukaan mikrokameroiden käyttämisellä saatavat videotallenteet parantaisivat poliisin oikeusturvaa, vaikkakin Paatero piti asiaa tarkasti harkittavana juridisten kysymysten vuoksi. Paateron mukaan kameroita ei tultaisi hankkimaan poliisien valvomiseksi. Myös Suomen poliisijärjestöjen liiton puheenjohtaja Yrjö Suhonen oli varovaisen myönteisellä kannalla asiassa, tosin Suhosen mukaan kamerat voisivat olla poliiseille stressiä lisäävä tekijä.²

Helsingin poliisilaitos esitti Poliisihallitukselle mikrokameroiden koekäyttöön ottamista operatiivisessa poliisitoiminnassa. Kameroiden käyttöön ottoa on perusteltu mm.

¹ Dann & Rafferty. Luettu 1.4.2016.

² Paatero: Univormukamera parantaisi oikeusturvaa, Helsingin Sanomat 4.12.2014.

oikeusturvanäkökohdilla. Kameroiden koekäytöstä on myös saatu positiivisia kokemuksia esimerkiksi Ison-Britannian poliisissa, jossa Wolverhamptonin poliisissa koekäytössä vuonna 2014 olleet mikrokamerat olivat välittömästi vähentäneet poliisiin kohdistuvaa aggressiivista käytöstä ja lisänneet rikoksentekijöiden tunnistamisia³.

Sana mikro tulee alun perin kreikankielisestä sanasta ”mikros”, joka tarkoittaa pientä. Mikro-etuliitettä käytetään yleensä tarkoittamaan jotakin hyvin pientä tai pienikokoista⁴. Tässä työssä mikrokameralla tarkoitan pienoiskokoista digitaalista videokameraa, joka tallentaa liikkuvaa kuvaa ja ääntä ja joka voidaan kiinnittää poliisin virka-asuun niin että sitä voidaan käyttää nopeasti ja helposti kiinnittämättä siihen ylimääräistä huomiota.

1.1 Tutkimusongelma

Koska mikrokamerat ovat tätä kirjoitettaessa vasta koekäytössä ainoastaan Helsingin poliisilaitoksella, ei niiden käytöstä ole vielä laadittu kovin yksityiskohtaista ohjetta. Helsingin poliisilaitoksessa laaditussa pilotointisuunnitelmassa käydään kameroiden käyttöä koskevia ohjeita läpi melko pinnallisesti eikä varsinaiseen laillisuuspohjaan paneuduta kovin tarkasti. Tästä syystä tutkimusongelmakseni muodostui poliisin mikrokameroilla suorittaman kuvaamisen laillisuus.

Opinnäytetyöni on lainopillinen eli oikeusdogmaattinen tutkimus. Työn tutkimusongelman voisi lyhyesti tiivistää yhteen kysymykseen: Saako poliisi kuvata ja tallentaa liikkuvaa kuvaa ja ääntä normaalissa operatiivisessa toiminnassa? Tässä kiteytyksessä ei tosin ole työn koko punainen lanka, koska kysymys on melko laaja. Asiaa tarkasteltaessa tulee ottaa huomioon poliisin hyvin moninainen tehtäväkenttä ja lukemattomien erilaisten tehtävien kirjo. Kuvaaminen saattaa olla sallittua esimerkiksi yleisellä paikalla, mutta kotirauhan piirissä se ei ehkä olisi mahdollista nykyisen lainsäädännön perusteella.

Tarkemmin tutkimusongelmaa tarkasteltaessa voidaan keskeiset kysymykset tiivistää muutama laajempaan teemaan. Työn tarkoituksena on selventää mitä ja ketä poliisi saa mikrokameroilla kuvata ja missä sekä minkälaisissa poliisitehtävissä se on sallittua. Toisena tärkeänä teemana on kuvatallenteet, niistä mahdollisesti syntyvä henkilökisteri sekä tallenteiden säilyttämiselle ja käsittelemiselle asetetut vaatimukset. Työssä keskitytään selvittämään mikrokameroiden käytön lainsäädännöllisiä edellytyksiä normaalissa päivittäisessä operatiivisessa kenttätoiminnassa.

³ Ariel & Drover 2015, 89.

⁴ Korpela 2013.

1.2 Työn rajaus

Poliisin mahdollisuuksista kuvata ja tallentaa kuvamateriaalia tiedonhankintakeinona tai pakkokeinona on säädelty tarkasti ja kattavasti poliisilaissa ja pakkokeinolaissa. Näissä tilanteissa ei kuvaamisen sääntelemättömyys ei ole ongelma ja tästä syystä olen rajannut työstäni pois sekä poliisilain viidennen luvun salaiset tiedonhankintakeinot että pakkokeinolain kymmenennen luvun salaiset pakkokeinot. En myöskään tule paneutumaan tarkemmin kuvaamisen esitutkinnalliseen puoleen, vaikkakin jossain kohdassa varmastikin asiaa joudun sivuamaan. Työssäni ei tulla käsittelemään laitteiden teknisiä ominaisuuksia, ottamaan kantaa mahdollisten laitemerkkien paremmuuteen tai muutenkaan selvittämään puhtaasti laitteisiin itseensä liittyviä asioita.

1.3 Työn tavoitteet

Olen asettanut työlleni kolme päätavoitetta. Ensimmäinen päätavoite on selvittää mikrokameroiden käytön laillisuus ylipäätään. Työn tarkoituksena on selvittää, että voidaanko nykyainsäädännön mukaan kameroita käyttää poliisin operatiivisessa toiminnassa valvonnan ja poliisitoiminnan tallentamiseen ja mikäli voidaan, millä edellytyksillä minkälaisessa tilanteessa ja kehen sitä voidaan kohdistaa sekä miten tallenteita tulee käsitellä ja säilyttää.

Toisena tavoitteena on luoda dokumentti, jota voidaan käyttää tukena ja apuna, kun tulevaisuudessa mahdollisesti päivittäiseen operatiiviseen käyttöön otetaan mikrokameroita ja niiden käyttöä varten laaditaan seikkaperäinen ohjeistus.

Kolmantena ja ehkä kunnianhimoisimpana tavoitteena toivon, että tässä työssä pystyn löytämään lainsäädännöllisiä aukkoja tai kenties kokonaisia katvealueita ja kykenen laatimaan parannusehdotuksia niihin.

1.4 Kirjallisuus ja aikaisempi tutkimus

Kirjallisuutta, joka koskisi suoranaisesti poliisin mikrokameralla kuvaamista ja siihen liittyvää lainsäädäntöä on saatavilla rajoitetusti. Englanninkielistä materiaalia löytyy jonkun verran lehtiartikkeleina, mutta suomalaista materiaalia ei juurikaan ole. Lähdemateriaalina tässä työssä ovat lait ja niiden esityöt, erityisesti rikoslain salakatselua ja –kuuntelua koskevat säännökset ja poliisilain teknistä valvontaa koskevat säännökset. Myös tietosuojavaltuutetun lausunnot ja kannanotot sekä eduskunnan oikeusasiamiehen päätökset

ovat merkityksellisiä tässä työssä. Luonnollisesti olen käyttänyt lähdemateriaalina myös oikeustieteellistä kirjallisuutta, aiheeseen liittyviä artikkeleita sekä opetusmateriaalia.

Aihetta on aiemmin, hieman toisesta näkökulmasta, tutkinut Kimmo Klemetti Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään ”Henkilökohtaisen mikrokameran soveltuvuus järjestyspoliisitoimintaan”. Klemetin työssä on keskitytty lähinnä kameroiden hyötyjen ja haittojen puntaroimiseen poliisin operatiivisessa toiminnassa eikä lainopillisia asioita ole työssä kovin syvällisesti käsitelty. Työssä on myös tehty kyselytutkimus kenttätyötä tekevien poliisimiesten suhtautumisesta mikrokameroiden käyttämiseen.⁵

1.5 Työn kulku

Työni johdanto-osion jälkeen siirryn toisessa luvussa käsittelemään metodologiaa. Kerron, minkälaista menetelmää olen tutkimuksessa käyttänyt ja kuinka menetelmä valikoitui aiheen tutkimiseen.

Kolmannessa luvussa selvitän mikrokameroiden käynnissä olevaa koekäyttöä Helsingin poliisilaitoksessa. Kerron luvussa lukijalle, minkä vuoksi mikrokameroita on alettu kokeilla, miten asiaa valmisteltiin ja minkälaiset ohjeet kameroiden käytöstä on koekäyttöä varten laadittu. Luvun lopussa kerron lyhyesti, miten kameroiden käyttö ja niistä saadun tallennusmateriaalin säilyttäminen ja tuhoaminen on teknisesti toteutettu.

Työni neljäs luku muodostaa tutkimuksen selkärangan, jossa olen hahmottanut ja avannut lainsäädäntöä soveltuvien osien. Käyn luvussa läpi perustuslain perusoikeudet siinä määrin kuin ne liittyvät tutkimusteemaan, rikoslain rajoittavat säännökset sekä henkilötietolain ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetun lain säännökset. Lopuksi tarkastelen lakia yksityisyyden suojasta työelämässä ja koetan selvittää, onko sillä vaikutuksia aiheeseen.

Viidennen luvun työstäni olen varannut aiheen laajempaan oikeustieteelliseen pohdintaan. Tässä apuna käytän eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuja, hallituksen esityksiä ja tietysti omaa ajattelua.

Opinnäytetyön viimeinen luku esittelee johtopäätökseni.

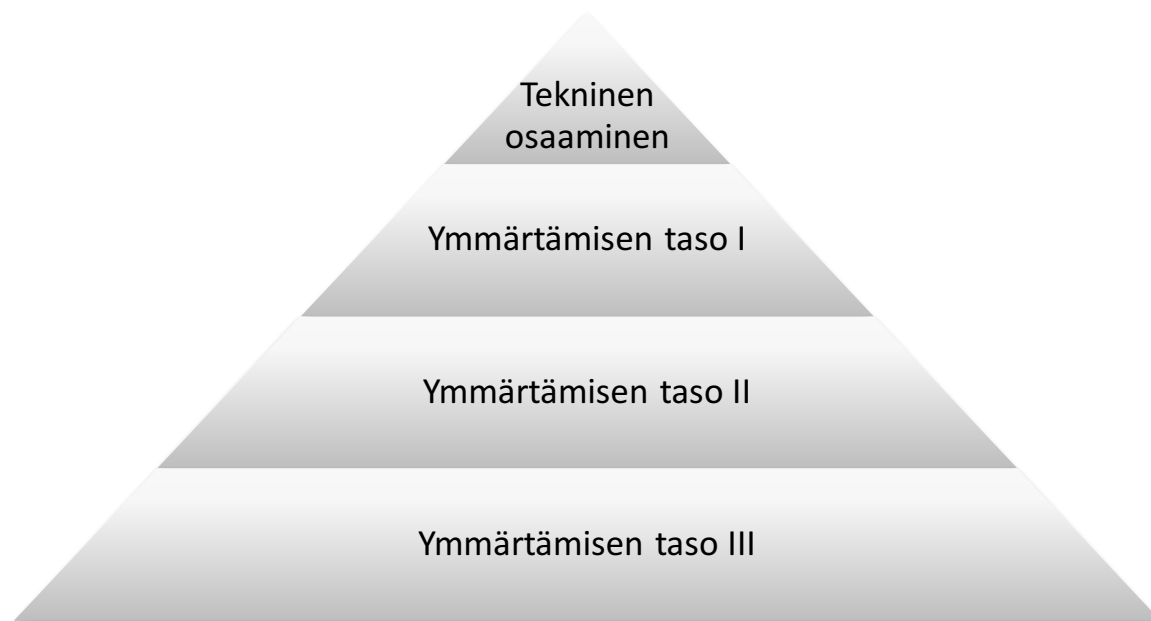
⁵ Klemetti, Kimmo 2015: Henkilökohtaisen mikrokameran soveltuvuus järjestyspoliisitoimintaan.

2 METODOLOGIA

Tässä työssä pyrin selvittämään voimassa olevan oikeuden suhdetta poliisin koekäytössä oleviin, virka-asuun kiinnitettäviin mikrokameroihin. Koska tällaista uudenlaista välinettä varten ei ole erityistä lainsäädäntöä olemassa, joudun työssäni etsimään lainkohdat, jotka koskevat poliisin toimivaltuuksia ja kuvaamista yleensä sekä luonnollisesti näitä molempia rajoittavia lainkohtia. Identifioituani edellä mainitut lainkohdat, minun pitää analysoida ne tarkasti ja sen jälkeen muita oikeuslähteitä käyttäen tulkita niiden sisältö. Tehtyäni kaiken tämän tulen työni pohdintaosiossa miettimään, miten nämä normit ja niiden tulkinta voidaan liittää yhdeksi kokonaisuudeksi, jotta voitaisiin arvioida oikeudelliselta kannalta mikrokameroiden käyttöä normaalin poliisin päivittäistoiminnan. Työkalunani tulen tässä tutkimuksessa käyttämään lainoppia.

Lainoppi on oikeustieteisiin kuuluva tutkimusala, joka vastaa kysymykseen voimassa olevan oikeuden sisällöstä. Sisällön selvittämistä on yleensä kutsuttu tulkinnaksi. Tulkinnan lisäksi lainoppi myös jäsentää eli systematisoi voimassa olevaa oikeutta. Lainopin tehtävänä on siis oikeusnormien tulkinta ja systematisointi. Aulis Aarnion mukaan oikeusjärjestyksen ymmärtämisen tasoja voidaan havainnollistaa hänen esittämällään pyramidimallilla. Pyramidin ensimmäisellä tasolla on säännöstaso, mihin sisältyvät lait, asetukset ja alemman tasoiset normit niin kuin ne ovat luettavissa lakikirjoista. Tällä tasolla säädösten osaaminen jää tekniseksi suoritukseksi ilman, että niiden merkitystä mitenkään ymmärrettäisiin. Tasoa Aarnio kutsuu ymmärtämisen tasoksi I. Pyramidin toisella tasolla on säännösten systematiikka. Systematiikka auttaa ymmärtämään säännöksiä järjestelmällisenä kokonaisuutena, jossa säännökset ovat suhteessa toisiinsa sekä kokonaisuuteen. Pyramidin kolmannessa kerroksessa on niin sanottu ymmärtämisen taso II ja sinne saavuttaessa on saatu kuva lainopin työkentästä. Lainopissa ei tyydytä pelkkään tekniseen osaamiseen tai systematiikan hallintaan vaan esitetään kysymys säännöksen ymmärtämisen perusteluista. Tällöin on viitattava erilaiseen oikeuslähdemateriaaliin, kuten lain esitöihin, ennakkotapauksiin ja käytännöllisiin syihin. Pyramidin seuraavalla, kaikkein alimmalla, tasolla on ymmärtämisen taso III. Tällä tasolla pyritään vielä aikaisempaakin syvemmälle ja esitetään kysymyksiä esimerkiksi siitä, minkä vuoksi ratkaisu on muodostunut juuri tietynlaiseksi tai minkä vuoksi jokin oikeudellinen instituutio on muodostunut juuri sellaiseksi kuin se on. Tältä alimmalta tasolta löytyvät myös muut oikeustieteelliset tutkimusalat, kuten oikeussääntöjä ihmisen käyttäytymistä ohjaavina tekijöinä tutkiva **oikeus sosiologia**, mennyttä aikaa ja sääntöjä tutkiva **oikeushistoria**, lainoppia lähellä oleva

erilaisten oikeusjärjestelmien rakennetta ja sääntöjen sisältöä tutkiva **vertaileva oikeustiede**.⁶

Kuvio 1. Aarnion pyramidimalli⁷

Kiteytettynä voidaan sanoa, että lainopilla on pitkät juuret, jotka ulottautuvat aina keskiajalle saakka, mikä tekee siitä oikeustieteiden vanhimman haaran. Oikeusdogmatiikassa on tarkoitus selvittää voimassa olevien normien merkityssisältöjä järjestämällä normit systemaattiseksi kokonaisuudeksi, jotta normien tulkinta on mahdollista.⁸

Pohjoismaat mukaan lukien Suomi sekä suurin osa Manner-Euroopan oikeusjärjestyksistä, ovat rakentuneet pääosin roomalaisen oikeuden perinteelle. Tähän niin kutsuttuun roomanis-germaaniseen oikeusjärjestykseen kuuluu ajatus positiivisen oikeuden täydellisyydestä, mikä tarkoittaa sitä, että kaikkia ongelmatilanteita varten lainsäädännössä pitäisi olla normi, jota soveltamalla ongelma voidaan ratkaista. Roomanis-germaanisissa oikeusjärjestelmissä tuomioistuimien luomalla tapausoikeudella ei ole suurta ohjaava vaikutusta. Tuomioistuinten ajatellaan ratkaisevan yksittäistapauksia eikä niiden ratkaisulla luoda uusia noudatettavia normeja. Sen sijaan järjestelmässä pyritään siihen, että mikäli uusia käytäntöjä tai tapoja syntyy, ne pyritään siirtämään osaksi positiivista oikeutta.⁹

Kirjoitettu laki muodostaa normatiivisen argumentoinnin ja oikeudellisen ajattelun lähtökohdan. Tulkinnassa nousevat esiin myös muut oikeuden kerrostumat ja ulottuvuudet,

⁶ Aarnio 1989, 48 - 50.

⁷ Aarnio 1989, 48.

⁸ Husa & Pohjolainen 2014, 37.

⁹ Husa & Pohjolainen, 24.

kuten esimerkiksi tavanomaisen oikeuden normit, oikeusperiaatteet sekä ennakkotapaukset eli prejudikaatit. Tulkinnallinen tehtävä ulottuu näihin kaikkiin ja edelleen kaikkeen oikeuslähdemateriaaliin.¹⁰

Koska tässä tutkimuksessa on kyseessä oikeustieteellinen tutkimus, tutkimusmenetelmän pohjaksi valikoitui luonnollisesti jokin oikeustieteellinen tutkimusala. Tutkimukseni käsittelee ilmiötä, mitä ei ole toistaiseksi suoranaisesti lailla säädelty ainakaan sellaisena kuin se ilmiönä arkipäivässä näyttäytyy. Tästä johtuen juuri oikeusdogmaattinen eli lainopillinen tutkimus jäi milteipä ainoaksi vaihtoehdoksi tätä asiaa tutkittaessa.

3 MIKROKAMEROIDEN KOEKÄYTTÖ HELSINGIN POLIISISSA

3.1 Tavoitteet

Helsingin poliisilaitoksessa koekäyttöön otettiin joulukuussa 2015 kolmekymmentä kappaletta poliisimieskohtaisia mikrokameroita. Kameroiden tarvetta on perusteltu parantuneella työturvallisuudella, vähentyneinä väkivaltaisina vastustamisina ja niiden on myös todettu parantavan poliisin ja poliisin kohtaamien kansalaisten oikeusturvaa. Myös poliisin toimintaan kohdistuvat tarkat laillisuusvaatimukset ja laillisuusvalvonnan suorittaminen puoltavat tapahtumien tallentamisen mahdollisuuden käyttämistä. Varsinaisiksi tavoitteiksi on mainittu jo aikaisemmin mainittujen työturvallisuuden ja oikeusturvan parantumisen sekä väkivaltaisten vastustamisten vähenemisen lisäksi poliisien työn laadun ja vastuullisuuden paraneminen ja rikosprosessin nopeutuminen, oikeusvarmuus sekä kustannustehokkuus. Vaikka mikrokameroiden koekäytön päätarkoituksena on yksittäisen poliisimiehen normaalin päivittäisen operatiivisen toiminnan dokumentointi, ulottuu järjestelmän toimintakyky myös laajemmin poliisitoiminnan johtamiseen ja joissain tapauksissa koko läpi rikosprosessin. Tavoitteena on siten myös sellaisten hyötyjen tuottaminen poliisitoimintaan ja rikosprosessiin, mitä muuten ei kustannustehokkaasti olisi saatavilla. Kun teknologia edelleen kehittyy ja halpenee, ovat mikrokamerat tulevaisuudessa mahdollisesti osa jokaisen kenttätyötä tekevän varustusta.¹¹

3.2 Valmistelut

Ennen mikrokameroiden käyttöönottoa Helsingin poliisilaitoksella määriteltiin jokaiselle laitteelle oma käyttäjänsä, joka olisi vastuussa siitä koko kokeilukäytön ajan. Lisäksi

¹⁰ Laakso 2015, 327.

¹¹ Helsingin poliisilaitos 2015.

nimettiin vastuuhenkilö, jonka tehtävänä oli varmistaa ja järjestää muun muassa laitteiden huolto kokeilun ajan. Mikrokameroiden koekäyttöön ottamisesta tehtiin myös mediatiedote ja kansalaisia informoitiin satunnaisilla tehtävillä kuvaamisesta. Rikostutkintaa ja syyttäväviranomaisia informoitiin koekäytöstä uusien todistusaineistojen näkökulmasta ja asiasta laadittiin sisäinen tiedote.¹²

3.3 Mikrokameran koekäytöstä annettu ohjeistus

3.3.1 Yleiset säännöt

Kameran koekäytöstä annettiin käyttäjäportaalle ohjeistus. Ohjeiden mukaan järjestelmän operatiivinen käyttö, eli kuvaaminen, on julkista ja siitä ilmoitetaan kuvauksen kohteelle. Kuvaamisen on määrä tapahtua myös satunnaisesti, ei tiettyyn paikkaan tai henkilöön kohdistuvana. Poliisimieskohtaisen kuvan tuottamiselle asetettiin kolme ensisijaista tehtävää, jotka olivat seuraavat:

1. Tapahtuman tietoinen taltiointi
 - Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvonta (mielenosoitus, yleisötapahtuma, YJT- partiointi)
 - Rikosperusteisen tapahtuman taltiointi
 - Mahdollisesti voimankäyttöä vaativan tapahtuman taltiointi (operatiivista toimintaa ja esitutkintaa)
2. Alustavan puhuttamisen taltiointi
 - Asianomistaja
 - Rikoksesta epäilty
 - Todistaja
3. Poliisin toiminnan vapaa taltiointi ilman erillistä poliisitehtävää.¹³

3.3.2 Tarkemmat säännöt

Edellä mainitun lisäksi koekäytölle asetettiin vielä muutamia tarkempia sääntöjä. Tarkemman ohjeistuksen mukaan koekäyttöä vain poliisin valvonta- ja hälytystoiminnassa virkapukuisten ennalta määrättyjen poliisien toimesta. Kuvaaminen oli rajattu vain yleisille paikoille, ellei yksityisellä paikalla kuvaamiseen ollut jotakin erillistä laillista perustetta.

¹² Helsingin poliisilaitos 2015.

¹³ Helsingin poliisilaitos 2015.

Ohjeen mukaan kuvaamisesta tulee ilmoittaa kuvaamisen kohteelle aina kun se on mahdollista. Kuvaamisesta tai kuvaamatta jättämisestä päättää poliisimies itse.¹⁴

3.4 Mikrokameroiden koekäytön tekniset seikat

Helsingin poliisilaitoksen koekäytössä olevat mikrokameroissa on ulospäin näkyvät näyttöruudut, mistä kuvattava henkilö voi nähdä kuvaako kamera vai ei. Mikrokamerat ovat erikseen nimettyjen poliisimiesten käytössä ja työvuoron päätteeksi jokainen käyttäjä palauttaa kameran takaisin sille varattuun telakka-asemaan. Poliisimies pystyy poistamaan kameran tallentamaa materiaalia, mutta kaikki materiaali jota ei erikseen poisteta, latautuu telakka-asemasta automaattisesti erilliselle, poliisin verkosta ulkoistettuun palvelimeen. Palvelimelta materiaali tuhoetaan automaattisesti 24 tunnin kuluttua, ellei materiaalia tai sen osia ole merkitty säilytettäväksi erikseen perusteltavissa olevan syyn vuoksi.

3.5 Koekäytön tulokset ja nykytila

Mikrokamerat ovat olleet Helsingin poliisilla koekäytössä nyt melkein vuoden. Ne ovat osoittautuneet käytössä hyviksi ja niillä on saatu aikaiseksi hyvää tulosta. Mikrokameroiden tallenteita on käytetty hyväksi rikostutkinnassa esimerkiksi joissain pahoinpitelytapauksissa. Kameroiden toistaiseksi vähäisestä määrästä johtuen tapauksia ei toistaiseksi ole kovin paljoa. Muutamissa tapauksissa kameratallenteet ovat myös osoittaneen poliisin toimineen asianmukaisesti, kun on esitetty väitteitä liiallisesta voimankäytöstä tai muunlaisesta epäasiallisesta käyttäytymisestä. Tällä hetkellä poliisihallitus valmistelee Helsingistä saatujen käyttökokemusten perusteella mikrokameroiden mahdollista valtakunnallista käyttöönottoa ja siihen liittyvää mahdollista lainsäädännön muutostarvetta sekä hankkii tietoa erilaisista laiteratkaisuista.¹⁵

4 LAINSÄÄDÄNTÖ

Poliisin toimintaa yhteiskunnassa säätelevät lait ja asetukset sekä kansainväliset sopimukset. Nopeasti kehittyvä tekniikka ja sen mahdollistamat uudet sovellukset ja apuvälineet asettavat lainsäätäjälle täysin uudenlaisia haasteita. Jos aikaisemmin lait saattoivat olla ajankohtaisia jopa vuosikymmeniä, niin nykyinen kehitys ei enää mahdollista tällaista tilannetta. Muutamassa vuodessa valo- ja videokuvaamiseen käytetty tekniikka on samanaikaisesti sekä pienentynyt ja kehittynyt huimasti että halventunut

¹⁴ Helsingin poliisilaitos 2015.

¹⁵ Haalarikameroita harkitaan koko maahan, Helsingin sanomat 15.10.2016.

kuluttajaystävällisempään suuntaan. Markkinoille on tullut aivan uuden tyyppisiä ratkaisuja kuten esimerkiksi ilmakuvaukseen soveltuvia pienoislennokkeja, joista on maailmalla jo raportoitu olleen jopa vaaraa tavalliselle ilmailuliikenteelle¹⁶.

Poliisin toimintaa tallennetaan monin tavoin. Poliisin toiminnasta tehdään dokumentaarisia viihdeohjelmia, jotka kuvaavat poliisin jokapäiväistä operatiivista toimintaa. Lähes jokaisella ihmisellä on tätä nykyä älypuhelin, jolla voi tallentaa liikkuvaa kuvaa ja ääntä eikä ole lainkaan harvinaista nähdä ihmisten kuvaavan poliisin toimintaa, kun siihen on mahdollisuus. Joskus tällainen ulkopuolisen kuvaama materiaali saattaa muodostua ongelmalliseksi, kun sen luotettavuutta ei voi objektiivisesti varmistaa. Tähän luotettavuusongelmaan viittasi myös silloinen poliisiylijohtaja Mikko Paatero haastattelussaan Helsingin Sanomissa 4.12.2014¹⁷.

Poliisille asetettu toiminnan läpinäkyvyysvaatimus ja perusoikeusmyönteinen ajattelutapa asettavat tiettyjä vaatimuksia poliisin operatiiviselle toiminnalle. Edellä käsitellyn teknisen kehityksen huomioon ottaen lienee perusteltua todeta, että mitä toiminnan dokumentoimiseen nykyaikaisella tekniikalla tulee, niin lainsäädäntö on jäänyt asiassa jälkeen. Lainsäädäntö ei suoranaisesti ota kantaa poliisin itse omaa toimintaansa dokumentoivaan videotallentamiseen. Poliisi ei toisaalta halua myöskään jäädä jälkeen uuden tekniikan käyttöön ottamisessa, mutta kunnes asiasta täsmällisesti säädetään laissa, joudutaan asiaa tarkastelemaan voimassa olevan lainsäädännön pohjalta ja tulkitsemaan lainsäätäjän tahtoa.

4.1 Julkinen valta ja sen käyttäminen

Julkisella vallalla tarkoitetaan yksityisen edusta, oikeudesta tai velvollisuudesta määräämistä, kun siitä ei ole sopimuksin sovittu ja se tapahtuu yksipuolisesti. Julkisen vallan käyttäminen on lain nojalla tehtäviä päätöksiä, jotka koskevat päätöksen kohteena olevan oikeussubjektin oikeuksia, velvollisuuksia tai etuuksia. Tällaista julkisen vallan käyttämistä on esimerkiksi hallintopäätösten ja erilaisten sitovien määräysten antaminen. Voimakkaimmillaan ja suoraviivaisimmillaan julkisen vallan käyttö on voimakeinojen käyttämistä.¹⁸

Poliisi käyttää toiminnassaan julkista valtaa. Poliisitoiminnassa käytettävä julkinen valta on usein niin kutsuttua tosiasiallista julkisen vallan käyttöä, jossa yksityisen oikeusasemaan

¹⁶ Lowy 2014.

¹⁷ Paatero: Univormukamera parantaisi oikeusturvaa, Helsingin Sanomat 4.12.2014.

¹⁸ Husa & Pohjolainen, 74 - 75.

puututaan välittömästi ja suoraan, ilman erillistä kirjallista menettelyä tai hallintopäätöstä. Tosiasiallisessa julkisessa vallankäytössä on kyse erilaisten käskyjen tai määräysten antamisesta tai jonkun laissa perustellun toimenpiteen tekemisestä. Esimerkkinä tosiasiallisesta julkisen vallan käytöstä voisi mainita poliisimiehen antaman pysähtymiskäskyn ajoneuville.¹⁹

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on päätöksessään todennut, että julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja että perusoikeuksiin voidaan puuttua vain lailla. Päätös koski poliisin suorittamaa huumausainevalvontaa kaupungin keskustassa, mikä oli toteutettu poliisikoiran hajuaistia hyväksi käyttäen. Apulaisoikeusasiamiehen mukaan oli hyvin ongelmallista, että lainsäädännössä ei ole oikeudellista perustaa suorittaa yleisellä paikalla sattumanvaraisesti kehen tahansa kohdistuvaa tarkastusta rikosten paljastamiseksi. Tällaisen julkisen vallan käytön tulisi aina perustua lakiin ja sitä varten tulisi olla oma erityinen oikeusnorminsa. Esimerkiksi sekä tullin että rajavartiolaitoksen, jotka molemmat ovat myös julkista valtaa käyttäviä viranomaisia, koirien avulla suoritetuista tarkastuksista on olemassa erillinen säädös, joka oikeuttaa toimenpiteen tekoon. Edelleen apulaisoikeusasiamies lausui, että kenenkään ei tarvitse suhtautua heihin kohdistettuihin valvontatoimenpiteisiin myötämieliseksi puhdistautuakseen rikosepäilystä, vaan poliisin toimivalta toimenpiteisiin pitää perustua lakiin.²⁰

4.2 Perustuslaki

Suomen perustuslain ensimmäisessä luvussa todetaan, että julkisen vallan tulee perustua lakiin ja että kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia²¹. Se, että julkisen vallan tulee perustua lakiin ja että kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia tarkoittaa sitä, että julkisen vallan käyttäjällä tulisi aina olla viime kädessä eduskunnan säätämään lakiin palautettavissa oleva toimivaltaperuste. Esimerkiksi viranomaisilla ei siten voisi olla sellaista julkisen vallan käyttämistä tarkoittavaa toimivaltaa, jolla ei olisi nimenomaista tukea oikeusjärjestyksessä.²²

Perustuslain toinen luku käsittelee niin sanottuja perusoikeuksia, joihin luetaan muun muassa yhdenvertaisuus, oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, yksityiselämän

¹⁹ Husa & Pohjolainen, 35 - 36.

²⁰ Apulaisoikeusasiamiehen päätökset 1870/4/13, 2061/4/13, 2186/4/13, 2187/4/13 ja 2189/4/13. Koiran avulla ei voi etsiä huumeita yleisellä paikalla.

²¹ Suomen perustuslaki 1 luku 2 §. Kansanvaltaisuus ja oikeusvaltioperiaate. 11.6.1999/731.

²² Hallituksen esitys 1/1998 vp, 74.

suoja sekä sananvapaus ja julkisuus. Lisäksi luvussa velvoitetaan julkinen valta turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.²³ Perusoikeussäännökset ovat tarkoitettu pääsääntöisesti kuuluviksi kaikille²⁴.

Perusoikeuksia tulkittaessa on pidettävä mielessä, että perusoikeusjärjestelmä on kokonaisuus, joka voi antaa suojaa myös sellaisille oikeuksille, jotka ovat useiden perusoikeussäännösten yhteisvaikutusten tulos. Oikeuksia ei tulisikaan tarkastella erillisinä oikeuksina vaan kokonaisjärjestelmänä, missä eri perusoikeuksien väliset mahdolliset konfliktitilanteet tulee ratkaista perusoikeuksien ydinalueiden tunnistamisella, soveltamisalan määrittämisellä sekä periaatekollisoiden ratkaisupunninnalla. Mitään perusoikeutta ei pysty käyttämään toisen perusoikeuden loukkaamiseksi.²⁵

Jokainen ihminen on lain edessä yhdenvertainen eikä ketään, ilman hyväksyttävää syytä, saa asettaa eriarvoiseen asemaan henkilöön liittyvän syyn kuten sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen vammaisuuden, terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi.²⁶ Perusoikeus käsitteenä sisältää yhdenvertaisuuden, joka on perinteisesti ollut keskeinen rooli perusoikeusjärjestelmässä. Yhdenvertaisuus edellyttää samanlaisen tapauksen samanlaista kohtelua eikä mielivaltaa saa käyttää. Viranomaisen ei saa lakia soveltaessaan tehdä muita eroja kuin laista ilmenee. Näin ollen yhdenvertaisuus merkitsee, että lain soveltamisessa on toimittava yhdenvertaisesti. Periaate toimii tuomioistuinten ja muiden viranomaisten harkintavaltaa rajoittavana tekijänä kohdistuessaan lainsoveltajaan.²⁷

Kaikilla ihmisillä on oikeus elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Henkilökohtaisen koskemattomuuden osalta on todettu, että siihen ei saa puuttua eikä riistää vapautta mielivaltaisesti, ellei siihen ole erikseen laissa säädettyä perustetta.²⁸ Koska henkilökohtainen koskemattomuus on katsottu perusoikeudeksi, on siihen puuttumiselle asetettu korkea kynnyks. Lain esitöissä on erikseen mainittu, että kyseinen lainkohta antaa suojaa esimerkiksi henkilöön käypiä tarkastuksia ja pakolla suoritettavia lääketieteellisiä tai vastaavia toimenpiteitä vastaan. Käsitteeseen kuuluu myös merkittävä puuttuminen henkiseen koskemattomuuteen. Henkilökohtaiseen

²³ Suomen perustuslaki 2 luku. Perusoikeudet. 11.6.1999/731.

²⁴ Hallituksen esitys 309/1993 vp, 17.

²⁵ Pitkänen, Tiilikka & Warma 2014, 16.

²⁶ Suomen perustuslaki 2 luku 6 §. Yhdenvertaisuus. 11.6.1999/731.

²⁷ Hallituksen esitys 309/1993 vp, 17, 42.

²⁸ Suomen perustuslaki 2 luku 7 §. Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. 11.6.1999/731.

koskemattomuuteen kohdistuvat toimenpiteet on perusteltava lailla ja niiden on oltava sekä hyväksyttäviä että tarpeellisia.²⁹

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään lailla. Lainkohta turvaa myös kirjeiden, puheluiden ja kaikenlaisten luottamuksellisten viestien salaisuuden. Lisäksi pykälässä määritellään, että perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi voidaan lailla säätää toimenpiteistä, jotka kohdistuisivat kotirauhan piiriin ja että myös rajoitukset viestin salaisuuteen tulee säätää lailla.³⁰ Perustuslaki turvaa kotirauhan ja yksityiselämän. Yksityiselämää pidetään laajempänä käsitteenä kuin kotirauhaa, yksityiselämän käsitteen sisältäessä mm. perhe-elämän käsitteen³¹. Yksityiselämän suojan takaamiseksi valtiolta on jo perinteisesti edellytetty sen ohella, että se itse pidättäytyy loukkaamasta kansalaisten yksityiselämää, myös aktiivisia toimenpiteitä yksityiselämän suojaamiseksi toisten yksilöiden loukkauksia vastaan. Rikoslainsäädäntö on perinteinen keino, jolla oikeusjärjestys on konkreettisemmin suojannut yksityiselämää³². Kotirauhan käsite sen sijaan on selkeämpi ja se on määritelty tyhjentävästi Rikoslaisissa.

Rikoslaki määrittää kotirauhan suojaamat paikat seuraavasti: Kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitettut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen.³³

Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Hallituksen esityksen mukaan säännöksen on nimenomaisesti haluttu tarkoittavan kaikenlaista viestintää, niin perinteistä puhelin- ja kirjeviestintää kuin myös digitaalista viestintää. On huomattava, että säännös koskee nimenomaisesti luottamuksellista viestintää eikä siten tulisi koskemaan esimerkiksi tavallisen kuuloetäisyydellä käytävän keskustelun sisältöä ulkopuolisilta. Sen sijaan luottamukselliseksi tarkoitettun keskustelun kuunteleminen teknisin apuvälinein olisi puuttumista säännöksessä turvattuihin oikeushyviin.³⁴

²⁹ Hallituksen esitys 309/1993 vp, 47.

³⁰ Suomen perustuslaki 2 luku 10 §. Yksityisyyden suoja. 11.6.1999/731.

³¹ Hallituksen esitys 309/1993 vp, 53.

³² Hallituksen esitys 309/1993 vp, 53.

³³ Rikoslaki 24 luku 11 §. Määritelmä. 9.6.2000/531.

³⁴ Hallituksen esitys 309/1993 vp, 53.

4.2.1 Poliisin käyttämällä mikrokameralla kuvaaminen perustuslain näkökulmasta

Lähtökohtaisesti perustuslaki ei näyttäisi estävän poliisin käyttämää virkapukuun kiinnitettävää näkyvää mikrokameraa, jolla kuvattaisiin ja tallennettaisiin sekä liikkuvaa kuvaa että ääntä poliisin operatiivisen kenttätoiminnan yhteydessä.

Perustuslain näkökulmasta katsottuna, poliisilla on poliisilaissa määritelty toimivalta, jonka rajoissa poliisi toimii.

Poliisilaki määrittelee poliisin tehtävät³⁵. Sen mukaan poliisin tehtäviä ovat oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Lainkohta velvoittaa poliisia myös toimimaan turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa ja huolehtimaan tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä.

Perustuslaissa mainitut yksityisyyden suoja, kotirauha sekä luottamuksellisen viestin salaisuus ovat niitä oikeushyviä, joita poliisin käyttämä mikrokamera voisi potentiaalisesti loukata. Näitä oikeushyviä suojataan rikoslain 24 luvussa.

4.3 Rikoslaki

Rikoslain 24 luku käsittelee yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista³⁶. Luvussa on useita perustuslain suojaamia oikeushyviä, joiden loukkaamisen on katsottu olevan perusteltua kriminalisoida niiden suojaamiseksi. Poliisin käyttämän mikrokameran voisi katsoa olevan mahdollista loukata ainakin luvussa mainittua kotirauhaa ja salakuuntelun sekä salakatselun kieltoja.

Kotirauhan rikkominen on kriminalisoitu rikoslaissa³⁷. Lainkohdan mukaan kiellettyä on tunkeutua oikeudettomasti tai mennä salaa tai jotakuta harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan. Myös samoilla keinoilla kotirauhan suojaamaan paikkaan jääminen tai piiloutuminen on pykälän mukaan kielletty. Niin ikään metelöimällä, tavaroita heittelemällä tai muulla vastaavalla tavalla kotirauhan häiritseminen on kielletty.

Pykälässä käytetään sanaa ”tunkeutuu”. Tähän käsitteeseen kuuluu jonkinlaisen esteen ohittaminen tai murtaminen. Tällaisen esteen olemassa oloa voidaan taas objektiivisesti

³⁵ Poliisilaki 1 luku 1 §. Poliisin tehtävät. 22.7.2011/872.

³⁶ Rikoslaki 24 luku. Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamisesta. 9.6.2000/531.

³⁷ Rikoslaki 24 luku 1§. Kotirauhan rikkominen. 13.12.2013/879.

ajatellen pitää kieltona ja näin ollen kotirauhan piiriin tunkeuduttaisiin jonkin asteisesta kiellon esittämisestä huolimatta. Niin ikään toisena avainkäsitteenä voidaan pitää sanaa ”oikeudettomasti”. Tunkeutumisen pitää olla ei ainoastaan kiellettyä vaan myös oikeudetonta. Tietyissä tapauksissa viranomaisille, esimerkiksi poliisille, on säädetty oikeus mennä kotirauhan suojaamalle alueelle jopa kiellosta huolimatta. Tällöin esimerkiksi poliisin toimivaltansa puitteissa kotirauhan suojaamalle alueelle meneminen kiellosta huolimatta ei voi olla rikoslaissa määriteltyä kotirauhan rikkomista.³⁸

Rikoslaissa annetaan myös salakuuntelun määritelmä³⁹. Määritelmän mukaan salakuuntelua on, mikäli teknisellä laitteella oikeudettomasti kuunnellaan tai tallennetaan keskustelua, puhetta tai yksityiselämästä aiheutuva muuta ääntä, jota ei ole tarkoitettu kuuntelijan tai tallentajan tietoon ja joka tapahtuu tai syntyy kotirauhan suojaamassa paikassa. Sama pätee myös kotirauhan suojan ulkopuolella olevassa paikassa, mikäli puhetta ei ole tarkoitettu kuuntelijan tai ulkopuolisen tietoon sellaisissa olosuhteissa, missä puhujalla ei ole syytä ulkopuolisen kuulevan hänen puhettaan.

Salakuuntelun tulee lakitekstin mukaan olla oikeudetonta. Oikeudettomuusvaatimus rajaa säännöksen ulkopuolelle esimerkiksi poliisin suorittaman lainmukaisen teknisen kuuntelun. Kotirauhan suojaamassa paikassa olevan tulee olla siellä luvallisesti eikä lakitekstin ensimmäisessä momentissa mainittua suojaa voi siten saada siellä oikeudettomasti oleskeleva henkilö. Pykälässä on myös vaatimus teknisen laitteen käyttämisestä. Teknisen laitteen käsite ei ole yksiselitteinen, mutta sellaiseksi voidaan lukea ainakin kaikki varsinaiseen salakuunteluun valmistetut laitteet. Sen sijaan esimerkiksi vain kuuntelukyvyn normaalille tasolle palauttavat laitteet, kuten kuulokojeet, jäävät määritelmän ulkopuolelle. Rangaistavaksi on pykälässä määritelty sekä kuuntelu että tallentaminen, siis yhdessä tai erikseen ja teon kohteena on keskustelu, puhe ja muu ääni. Tallentaminen määritellään niin, että tallennetun äänen pitää olla jollain tavalla jälkikäteen toistettavissa. Kotirauhan piirissä olevan kuuntelemisen tai tallentamisen ei tarvitse olla salaista ollakseen rangaistavaa. Kuitenkaan keskusteluun itse osallistuvan puheen tallentaminen kotirauhan piirissä ei ole korkeimman oikeuden mukaan rangaistavaa⁴⁰. Sen sijaan muiden kuin keskusteluun osallistuvien kotirauhan piirissä olevien henkilöiden puheen kuunteleminen ja tallentaminen on kiellettyä. Pykälän toisessa momentissa puhutaan muussa paikassa kuin kotirauhan piirissä tapahtuvasta kuuntelusta ja tallentamisesta. Momentin vaikuttavuus on sillä tavalla

³⁸ Hallituksen esitys 184/1999 vp, 19 - 20.

³⁹ Rikoslaki 24 luku 5 §. Salakuuntelu. 9.6.2000/531.

⁴⁰ KKO 1981 II 182

suppeampi, että sen mukaan vain salaa tapahtuva kuunteleminen ja tallentaminen ovat rangaistavia. Lisävaatimuksena vaikuttavuutta alentaa se, että puhetta ei ole tarkoitettu kenenkään ulkopuolisen tietoon eikä puhujalla ole syytä olettaa kenenkään muun puhetta kuulevan. Näin rangaistavuuden ulkopuolelle on rajattu etäämmältäkin tapahtuma puheen tallentaminen, mikäli yksikään ulkopuolinen kuulee puheen.⁴¹

Rikoslain mukaan teknisellä laitteella tapahtuva oikeudeton katselu tai kuvaaminen on salakatseluna rangaistavaksi säädetty rikos, jos toiminta tapahtuu kotirauhan suojaamassa paikassa tai kuvaaminen kohdistuu käymälässä tai muussa vastaavassa paikassa oleskelemaan henkilöön. Myös yleisöltä suljetussa virastossa, toimistossa, liikehuoneistossa tai muussa julkisrauhan piiriin kuuluvassa rakennuksessa sekä näiden aidatulla piha-alueella oleskelevan henkilön kuvaaminen on kielletty.⁴²

Kuten salakuuntelussa, myös salakatselua koskevassa lainkohdassa on mainittu oikeudeton katselu. Tämä rajaa myös salakatselun piiristä pois teot, jotka ovat toisaalla oikeutettuja kuten esimerkiksi poliisin suorittamaa poliisilain mukaista teknistä katselua. Teknisellä laitteella tarkoitetaan joko valokuvaamisen kaltaista hetkittäistä kuvaamista tai videokameralla suoritettavaa jatkuvaa kuvaamista. Sen sijaan esimerkiksi silmälaseja ei katsota tällaiseksi tekniseksi laitteeksi, koska niillä vain palautetaan näkökyky normaalille tasolle. Kotirauhan suojaamassa paikassa olevan henkilön tulee olla siellä luvallisesti tullakseen lainkohdan mukaan suojatuksi salakatselulta. Lain esitöissä kuitenkin mainitaan erityisesti se, että katselu tai kuvaaminen kotirauhan piirissä ei tule oikeutetuksi sillä perusteella, että tallennetaan vain se mikä omilla silmillä nähdään. Pykälän ensimmäisessä momentissa mainittu kotirauhan piirissä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa paikassa tapahtuva oikeudeton kuvaaminen ja tallentaminen ovat salakatseluna rangaistavia niin salassa kuin avoimestikin tapahtuvana. Lainkohdan toisessa momentissa salakatselun kieltoa on laajennettu koskemaan myös yleisöltä suljettuun paikkaan kuten esimerkiksi yleisöpalvelupisteen ulkopuolella olevaan toimistoon, aidattuun piha-alueeseen sekä vaikkapa yksityistilaisuuteen. Kuten ensimmäisessä momentissa sekä salaa että avoimesti toteutettu kuvaaminen ovat yhtä lailla kiellettyjä. Kuvaamisen tulee kuitenkin loukata yksityisyyttä. Yksityisyyden loukkaamisen nimenomaisella vaatimuksena on tarkoitus jättää rangaistavan salakatselun ulkopuolelle yksityisyyden kannalta aivan harmiton tarkkailu. Esimerkiksi kokousvieraiden kuvaaminen itse kokoukseen osallistuvana on rajattu

⁴¹ HE 184/1999 vp

⁴² Rikoslaki 24 luku 6 §. Salakatselu. 9.6.2000/531.

rangaistussäännöksen ulkopuolelle. Mikäli kuvatessa tallennetaan myös ääntä, sovelletaan asiaan myös salakuuntelusta annettua lainkohtaa.⁴³

4.3.1 Poliisin käyttämällä mikrokameralla kuvaaminen rikoslain näkökulmasta

Voiko poliisi käyttää mikrokameraa normaalia operatiivista toimintaansa kuvatessaan rikoslain näkökulmasta? Yksinkertaista vastausta asiaan ei ole saatavilla. Rikoslain näkökulmasta äänen ja kuvan kuunteleminen, katseleminen ja tallentaminen ovat sidottuja säännöksiin, jotka koskevat salakuuntelua ja salakatselua ja molemmat niistä linkittyvät vahvasti myös kotirauhan suojaan.

Rikoslain näkökulmasta tarkasteltuna näyttäisi siltä, että poliisi voisi yleisellä paikalla suorittaa mikrokameralla kuvaamista. Järjestyslain mukaan yleisellä paikalla⁴⁴ tarkoitetaan tietä, katua, jalkakäytävää, toria, puistoa, uimarantaa, urheilukenttää, vesialuetta, hautausmaata tai muuta vastaavaa aluetta, joka on yleisön käytettävissä sekä rakennusta, joukkoliikenteen kulkuneuvoa ja muuta vastaavaa paikkaa, kuten virastoa, toimistoa, liikenneasemaa, kauppakeskusta, liikehuoneistoa tai ravintolaa, joka on yleisön käytettävissä joko jonkin tilaisuuden aikana tai muutoin. Yleisellä paikalla ei tunkeuduta kotirauhan piiriin, joten siltä osin kotirauhan rikkomista koskevat säännökset eivät koske luonnollisestikaan kuvaamista. Rikoslain salakuuntelua koskevassa pykälässä todetaan, että vain salassa tapahtuva puheen kuunteleminen tai tallentaminen yleisellä paikalla on kriminalisoitu. Rikoslain salakuuntelupykälä, ei toisin sanoen, aseta estettä äänien tai puheen tallentamiselle tai kuuntelemiselle yleisellä paikalla niin pitkään, kun sitä ei tehdä salassa. Salakatselun osalta rikoslaki ei tunne salakatselua yleisellä paikalla. Ainoastaan kotirauhan piirissä tapahtuva tai käymälässä, pukeutumistilassa tai muussa vastaavassa tilassa kuvaaminen on salakatseluna kiellettyä.

Kotirauhan piirissä puheena olevan kaltainen mikrokameralla kuvaaminen lienee melko yksiselitteisesti kiellettyä rikoslain näkökulmasta. Vaikka poliisilla olisikin toimivaltaansa perustuva oikeus mennä kotirauhan piiriin kuuluvalle alueelle, se ei kuitenkaan tarkoita sitä, että poliisi voisi samalla kuvata tai tallentaa tilanteen. Salakuunteluna kuvaaminen ei välttämättä tulisi rangaistavaksi, mikäli kuvaaja itse osallistuu keskusteluun jonka tallentaa, mutta oikeudeton kuvaaminen ja kuvan tallentaminen on sen sijaan yksiselitteisesti kotirauhan piirissä salakatseluna kielletty. Hallituksen esityksessä nimenomaisesti todetaan,

⁴³ Hallituksen esitys 184/1999 vp, 30.

⁴⁴ Järjestyslaki 2 §. Määritelmät. 27.6.2003/612.

että katselu tai tallentaminen ei tule hyväksyttäväksi vain siksi, että tallennetuksi tai kuvatuksi tulee vain materiaalia, minkä muutenkin voi silmin nähdä⁴⁵.

Ongelmallisia tilanteita rikoslain näkökulmasta tarkasteltuna mikrokameroilla kuvaaminen saattaisi aiheuttaa lähinnä sellaisissa tilanteissa, joissa jatkuvasti tallentavan ja kuvaavan kameran muistiin tallentuu kotirauhan piiriin kuuluvia tilanteita tai ihmisiä ikään kuin yleisellä paikalla kuvaamisen sivutuotteina. Olisiko esimerkiksi yleisellä paikalla poliisimiehen virka-asuun kiinnitetyllä mikrokameralla kuvaaminen rikoslaissa rangaistavaksi säädettyä salakatselua, jos poliisimiehen kääntyessä kameran kuvausalue kohdistuisikin hetkellisesti vaikkapa omakotitalon pihaan, jossa joku ottaa aurinkoa? Rikoslakia tiukasti tulkiten, edellä mainitussa tilanteessa kuvaaminen olisi kaikei salakatselua.

4.4 Henkilötietolaki

Suomen perustuslain mukaan henkilötietojen suojasta säädetään lailla⁴⁶. Toisin sanoen henkilötiedot ovat yksi perustuslain suojaamista perusoikeuksista. Perusoikeuksiin puuttuminen vaatii aina lain tasoisen toimivaltasäännöksen.

Henkilötiedolla tarkoitetaan henkilötietolain mukaan kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi.⁴⁷ Tämä merkitsee lähtökohtaisesti kaikkien luonnolliseen henkilöön liittyvien tietojen kuulumista lain soveltamisalan piiriin. Muotoilulla " ... henkilön ominaisuuksia tai elinolosuhteita kuvaavia merkintöjä" ilmaistaan se, että laissa tarkoitettuja henkilötietoja ovat jollekin alustalle tallennetut tiedot. Tallennustavalla ei sinänsä ole merkitystä, vaan tiedot voivat olla tallennettu esimerkiksi käsin, koneellisesti, optisesti, sähköisesti tai magneettisesti. Myöskään sillä mille tallennusalustalle tiedot on tallennettu, ei henkilötiedon käsitteen kannalta ole merkitystä.

Valokuva, josta henkilö on tunnistettavissa, katsotaan olevan henkilötieto⁴⁸. Koska videomateriaali, mitä mikrokameralla kuvataan sisältää kuvaa, josta henkilö on tunnistettavissa, voidaan katsoa, että videomateriaali sisältää henkilötietoja.

⁴⁵ HE 184/1999 vp, 28.

⁴⁶ Suomen perustuslaki 2 luku 10 §. Yksityiselämän suoja.

⁴⁷ Henkilötietolaki 1 luku 3 §. Määritelmät. 22.4.1999/523.

⁴⁸ Hurme 2015. Kannattajien valokuvaaminen ja henkilötietojen käsittely tapahtumissa.

Henkilötietojen käsittelyksi on määritelty laissa niiden kerääminen, tallettaminen, järjestäminen, käyttö, siirtäminen, luovuttaminen, säilyttäminen, muuttaminen, yhdistäminen, suojaaminen, poistaminen, tuhoaminen ja muut henkilötietoihin kohdistuvat toimenpiteet.⁴⁹

Laki määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoituksellisesti laajasti⁵⁰. Henkilötietojen käsittelyn yleiset edellytykset on mainittu henkilötietolaissa⁵¹. Niiden käsittely on sallittu ainoastaan silloin, kun käsittelylle on säädöksessä mainittu peruste. Kun siis kerätään, käytetään, tallennetaan, luovutetaan tai yhdistetään henkilötietoja, jonkun tämän säädöksen perusteista on täyttyvä. Käsittelyn edellytyksistä voidaan säätää poikkeuksia erityislaeissa.⁵²

Henkilörekisterillä henkilötietolain mukaan tarkoitetaan käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvista merkinnöistä muodostuvaa henkilötietoja sisältävää tietojoukkoa, jota käsitellään osin tai kokonaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla taikka joka on järjestetty kortistoksi, luetteloksi tai muulla näihin verrattavalla tavalla siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta.⁵³

4.4.1 Poliisin käyttämällä mikrokameralla kuvaaminen henkilötietolain näkökulmasta

Poliisin tuottama mikrokameralla kuvattu materiaali tallentuu digitaalisesti laitteen muistiin. Kun kamera palautetaan työvuoron päätteeksi sille varattuun telakka-asemaan, laitteeseen tallennetut tiedot siirretään erilliselle palvelimelle, mistä ne tuhoetaan 24:n tunnin kuluttua, ellei tietoja tai niiden osaa ole erikseen merkitty säilytettäväksi.

Kameran tallentaman materiaalin joukossa on videomateriaalia, josta yksittäinen ihminen voisi olla tunnistettavissa. Tästä johtuen voidaan todeta, että materiaaliin sisältyy henkilötietoja⁵⁴. Henkilötiedot puolestaan muodostavat henkilörekisterin, mikäli ne ovat käyttötarkoituksensa vuoksi yhteenkuuluvia merkintöjä, joista muodostuu henkilötietoja sisältävä tietojoukko ja niitä käsitellään joko kokonaan tai osittain automaattisen tietojenkäsittelyn avulla tai ne on muuten järjestetty niin, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot voidaan löytää helposti ja ilman kohtuuttomia kustannuksia⁵⁵. Poliisin käyttämän

⁴⁹ Henkilötietolaki 1 luku 3 §. Määritelmät. 22.4.1999/523.

⁵⁰ Henkilötietolaki 1 luku 3 §. Määritelmät. 22.4.1999/523.

⁵¹ Henkilötietolaki 2 luku 8 §. Käsittelyn yleiset edellytykset. 22.4.1999/523.

⁵² Pitkänen, Tiilikka & Warma 2014, 81 - 82.

⁵³ Henkilötietolaki 1 luku 3 §. Määritelmät. 22.4.1999/523.

⁵⁴ Hallituksen esitys 96/1998 vp, 34 - 35.

⁵⁵ Hallituksen esitys 96/1998 vp, 35 - 36.

mikrokameran tallennusmateriaalista muodostuu varmastikin henkilötietoja sisältävä tietojoukko. Koska henkilötietoja näin ollen ”kerätään” kuvaamalla mikrokameralla, on kysymys myös henkilötietojen käsittelemisestä. Kysymys siitä, että muodostavatko ne laissa tarkoitetun henkilörekisterin, kun niitä ei varsinaisesti käsitellä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla lainkaan, lienee kyseenalainen⁵⁶. Edelleen, on todettava, että tallennetun materiaalin joukosta ei ole helposti löydettävissä yksittäistä henkilöä koskevia tietoja ilman kohtuuttomia kustannuksia, koska tallennettua tietoa ei ole mitenkään käsitelty eikä järjestelty, aikaleimaa lukuun ottamatta. Tällä tarkoitan sitä, että mikrokameralla kuvattu materiaali tallentuu laitteen muistiin, mistä se työvuoron päätteeksi siirtyy telakka-aseman kautta sellaisenaan ulkopuolisen palveluntarjoajan palvelimelle. Tuolta palvelimelta se tuhoutuu automaattisesti vuorokauden kuluttua. Tämän koko prosessin aikana tätä tietoa, jota voisi kutsua raakadataksi, ei käsitellä tai järjestellä eikä edes pystytä käsittelemään tai järjestelemään millään tavalla, vaan se päättyy sellaisenaan lopulliseen tallennuspaikkaansa, mistä se automaattisesti hävitetään. Samalle palvelimelle tallentuu kaikkien laitteiden raakadata sellaisenaan.

Mikrokameralla kuvattu materiaali siis sisältää henkilötietoja ja koska niitä kuvaamalla ja tallentamalla kerätään, niitä myös käsitellään. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilötietojen käsittelyn yleisistä edellytyksistä jonkin on täytyttävä. Yksi yleisistä edellytyksistä on se, että käsittely johtuu laissa säädetystä määrätystä tehtävästä tai velvollisuudesta. Poliisilla ei kuitenkaan ole tällaista erityistä laissa mainittua tehtävää tai velvollisuutta, missä mainittaisiin yleisellä paikalla kuvaamisesta. Eduskunnan oikeusasiamies on ratkaisuisaan säännönmukaisesti todennut, että poliisilaissa oleva poliisin tehtävien määrittely ei ole sellainen säädös, joka antaisi yleistä toimivaltaa poliisin tehtävien suorittamiseksi⁵⁷. Mikäli mikään henkilötietojen käsittelyn yleisistä edellytyksistä ei täyty, voi tietosuojalautakunta antaa luvan käsittelyyn. Luvan voi saada, jos henkilötietojen käsittely on, muussa kuin yksittäistapauksessa, tarpeen rekisteröidyn elintärkeän edun suojaamiseksi tai jos se on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai sellaisen julkisen vallan käyttämiseksi, joka kuuluu rekisterinpitäjälle tai sivulliselle, jolle tiedot luovutetaan. Luvan voisi myös saada rekisterinpitäjän tai tiedot saavan sivullisen oikeutetun intressin toteuttamiseksi.⁵⁸

⁵⁶ Huhtiniemi, 2016.

⁵⁷ Esimerkiksi eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisut 1979/4/09, 1870/4/13, 2061/4/13, 2186/4/13, 2187/4/13 ja 2189/4/13.

⁵⁸ Hallituksen esitys 96/1998 vp, 40 - 41.

Tietosuojalautakunnan päätöksen mukaan Fonecta Oy oli kerännyt henkilötietoja kuvaamalla niin kutsuttua katunäkymää karttapalveluunsa. Katunäkymässä oli kuvattu ihmisiä ja ajoneuvoja. Vaikka ihmisten kasvot oli sumennettu tunnistamattomiksi, katsoi tietosuojalautakunta kuvatallenteen kuitenkin henkilötiedoksi, koska henkilö saattoi olla edelleen kuvasta tunnistettavissa ruumiinrakenteensa perusteella. Myös tallenteilla esiintyvät ajoneuvot rekisteritunnuksineen katsottiin henkilötiedoiksi. Lautakunta korosti päätöksessään, että asiassa ei oteta kantaa julkisella paikalla valokuvaamiseen, vaan henkilötietojen keräämiseen ja käsittelyyn. Päätöksen mukaan Fonecta Oy:llä ei ollut henkilötietojen käsittelyyn henkilötietolaissa määriteltyä edellytystä. Lautakunta myönsi Fonecta Oy:lle määräaikaisen luvan henkilötietojen käsittelemiseen ja perusteli päätöstään muun muassa sillä, että koska kuvaaminen tapahtui julkisilla paikoilla, materiaali ei sisältänyt arkaluontoisia tietoja ja sillä, että vain harvalla henkilöllä oli pääsy niin kutsuttuun raakadataan, jota oli siis kuvamateriaali, jossa oli sumennettomia kuvia henkilöistä.⁵⁹

Edellä mainitun valossa väitän, että mikrokameran käytölle poliisin operatiivisessa toiminnassa saattaa olla haasteita laillisuuden näkökulmasta. Periaatteessa yleisellä paikalla kuvattu materiaali, henkilöitä sisältäessään, muodostuu joukoksi henkilötietoja. Jos henkilötietolain katsotaan koskevan tätä materiaalia, tulisi poliisilla olla jokin henkilötietolaissa määritelty peruste henkilötietojen käsittelyyn. Koska laista ei sellaista voi suoraan johtaa, tulisi tässä tapauksessa hakea tietosuojalautakunnalta toimintaan lupaa. Mikäli mikrokameran tallenteista kuitenkin katsottaisiin muodostuvan lainsäädännössä määritelty henkilörekisteri, toisi se tallenteiden käsittelylle, tallentamiselle ja tuhoamiselle aivan uudenlaisia haasteita. Tällainen tulkinta muodostaisi poliisille esimerkiksi velvollisuuden henkilötietolain mukaisen tarkastusoikeuden järjestämiseen. Tarkastusoikeudella tarkoitetaan jokaisen oikeutta tarkastaa mitä häntä koskevia tietoja rekisteriin on tallennettu tai, ettei rekisterissä ole häntä koskevia tietoja⁶⁰.

4.5 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa

Se miten poliisin tulisi käsitellä henkilötietoja on säädetty laissa. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa toteaa, että mikäli henkilötiedot muodostavat rekisterin tai jos niiden on tarkoitus muodostaa rekisteri, poliisilaissa tarkoitettujen tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen automaattiseen ja myös muuhun käsittelyyn sovelletaan lakia

⁵⁹ Tietosuojalautakunnan päätökset 1/933/2010 ja 4/932/2010. 3.12.2010.

⁶⁰ Henkilötietolaki 6 luku 26 §. Tarkastusoikeus. 22.4.1999/523.

henkilötietojen käsittelyssä poliisitoimessa⁶¹. Siltä osin, kun kyseinen laki ei erikseen säädä käsittelystä, sovelletaan henkilötietolakia ja viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia⁶².

Koska laki henkilötietojen käsittelyssä poliisitoimessa ei määrittele uudelleen henkilötiedon määritelmää, voidaan todeta, että aiemmin henkilötietolaissa esitetty määritelmä pätee myös puheena olevan lain osalta. Sen sijaan puheena olevassa laissa mainitaan, kenties hieman epäselvästi, että tätä lakia käytetään henkilötietojen käsittelyyn, mikäli ne muodostavat rekisterin tai niiden on tarkoitus muodostaa rekisteri⁶³.

Lain esitöiden mukaan laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa on ehdotettu liittyvän henkilötietolakia myötäillen laajemmin henkilötietojen käsittelyyn. Lakia sovelletaan vain automaattiseen henkilötietojen käsittelyyn ja muuhun henkilötietojen käsittelyyn vain siltä osin, kun ne muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekkisteri tai sen osa. Edelleen, lakia tulisi soveltaa vain poliisilaisissa mainittujen poliisin tehtävien suorittamiseksi tarpeellisiin henkilörekkistereihin ja henkilötietojen käsittelyyn⁶⁴. Muihin rekistereihin, kuten poliisin hallintoa varten luotuihin talous- ja henkilöstörekkistereihin sen sijaan sovelletaan ainoastaan yleistä henkilötietolakia. Aiemmin mainittujen rekisterien ja henkilötietojen osalta toki sovelletaan toissijaisina yleislakeina sekä henkilötietolakia että viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia.⁶⁵

Lain toisessa luvussa määritellään poliisin järjestelmät, jotka kuuluvat lain soveltamisen piiriin. Luvussa on erikseen mainittu poliisiasian tietojärjestelmä, hallintoasian tietojärjestelmä, epäiltyjen tietojärjestelmä ja suojelupoliisin toiminnallinen tietojärjestelmä.

⁶⁶ Lisäksi luvussa puhutaan poliisin muista henkilörekkistereistä, jotka voivat olla poliisin valtakunnallisessa käytössä olevia tilapäisiä tai manuaalisesti ylläpidettyjä rekistereitä. Tällainen muu poliisin henkilörekkisteri voidaan perustaa myös yhden tai useamman poliisiyksikön käyttöön, ellei se ole jokin aikaisemmin mainituista tietojärjestelmistä tai Schengenin tietojärjestelmän kansallinen järjestelmä. Muu tilapäinen rekisteri voidaan perustaa myös yhden tai useamman poliisiyksikön käyttöön sellaisen rikoksen tai rikoskokonaisuuden, josta saattaa seurata vankeutta estämiseksi, paljastamiseksi tai selvittämiseksi rikosanalyysin avulla. Tällaisessa rekisterissä saa yhdistää, tallettaa ja

⁶¹ Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 1 luku 1 §. Lain soveltamisala. 22.8.2003/761.

⁶² Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta. 21.5.1999/621.

⁶³ Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 1 luku 1 §. Lain soveltamisala. 22.8.2003/761.

⁶⁴ Poliisilaki 1 luku 1 §. Poliisin tehtävät. 22.7.2011/872.

⁶⁵ Hallituksen esitys 93/2002 vp, 25.

⁶⁶ Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 2 luku. Poliisin tietojärjestelmät. 22.8.2003/761.

muuten käsitellä aikaisemmin mainituissa poliisin järjestelmissä olevia tietoja ja poliisin yksittäisen tehtävän suorittamisen yhteydessä saatuja rikostiedustelu-, tarkkailu- ja havaintotietoja sekä tietyin edellytyksin tullin, sotilasviranomaisten ja rajavartiolaitoksen tietoja.⁶⁷

4.5.1 Poliisin käyttämän mikrokameran kuvataallenteet henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain näkökulmasta

Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa tulee mikrokameroiden tallenteiden osalta sovellettavaksi vain, mikäli henkilötiedot muodostavat rekisterin tai niiden on tarkoitus muodostaa rekisteri. Väitän, että koska mikrokameroilla kuvattua materiaalia ei missään vaiheessa varsinaisesti käsitellä eikä materiaalin joukosta ole helposti ja kohtuuttomitta kustannuksitta löydettävissä yksittäistä henkilöä koskevia tietoja, tallenteet eivät muodosta rekisteriä. Kuvaaminen ja tallentaminen eivät pelkästään sellaisenaan muodosta vielä henkilörekisteriä, varsinkaan jos niiden ei ole suunniteltu eikä niiden ole tarkoitettu muodostavan sellaista⁶⁸.

Jos kuitenkin päädytään siihen lopputulokseen, että mikrokameroilla kuvattu ja tallennettu materiaali muodostaa henkilörekisterin, tulee henkilötietojen käsittelyyn soveltaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia tai henkilötietolakia. Jos tällainen rekisteri voidaan katsoa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa tarkoitetuksi poliisin muuksi henkilörekisteriksi, tulee siihen soveltaa kyseistä lakia. Muussa tapauksessa rekisteriin tulisi soveltaa henkilötietolakia.

Riippuen hieman siitä, minkälaiseksi henkilörekisteriksi tallenteiden muodostama tietojoukko katsottaisiin, niin vähimmilläänkin rekisterin tietoja tulisi säilyttää vuosi⁶⁹. Tällainen vaatimus digitaalisten videotallenteiden säilyttämisestä vaatisi valtavan tallennuskapasiteetin ja nyt koekäytössä oleva järjestelmä tulisi muuttaa kokonaan vastaamaan tätä vaatimusta. Niin ikään aiemmin mainittu henkilötietolaissa mainittu tarkastusoikeus koskee muutamien poikkeuksin myös poliisin ylläpitämää rekisteriä⁷⁰. Tämänkin oikeuden toteutuminen tulisi myös pystyä varmistamaan.

⁶⁷ Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 2 luku 6 §. Poliisin muut henkilörekisterit. 30.12.2013/1181.

⁶⁸ Huhtiniemi 2016.

⁶⁹ Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 5 luku 26 §. Tietojen poistaminen muista henkilörekistereistä. 22.8.2003/761.

⁷⁰ Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 7 luku 44 §. Tarkastusoikeus. 22.8.2003/761.

4.6 Laki yksityisyyden suojasta työelämässä

Koska mikrokameroilla kuvaaminen kohdistuu väistämättä ennemmin tai myöhemmin myös työtovereihin ja tallenteet sinällään ovat aina kulloisenkin oman työsuorituksen dokumentointia, pidän välttämättömänä arvioida mikrokameroiden käyttämistä myös yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain näkökulmasta.

Yksityiselämän ja yksityisyyden suojaa työelämässä säätelee laki⁷¹. Sen viides luku käsittelee kameravalvontaa työpaikalla⁷². Kyseisessä luvussa määritellään työpaikoilla toteutettavan kameravalvonnan edellytykset ja esitetään avoimuusvaatimus. Luvun mukaan työnantaja saa toteuttaa tiloissaan kameravalvontaa työntekijöiden ja muiden tiloissa oleskelevien henkilökohtaisen turvallisuuden varmistamiseksi, omaisuuden suojaamiseksi, tuotantoprosessien toiminnan valvomiseksi ja tuotantoprosessien tai omaisuutta vaarantavien tilanteiden ehkäisemiseksi. Erikseen luvussa kielletään yksittäisen työntekijän tai työntekijöiden valvominen sekä käymälässä tai muussa siihen verrattavassa paikassa kuvaaminen ja henkilökohtaisen työhuoneen valvonta. Henkilökohtaista työpistettä tosin voidaan valvoa, mikäli tarkkailu on välttämätöntä turvallisuusnäkökohtien vuoksi tai omaisuusrikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi, jos työntekijän tehtäviin kuuluu käsitellä arvoltaan tai laadultaan merkittävää omaisuutta. Myös työntekijän pyynnöstä voidaan tarkkailua suorittaa henkilökohtaisella työpisteellä.

Lain mukaan työnantajan on kameravalvontaa suunnitellessaan ja toteuttaessaan selvitettävä ensin onko käytössä muita keinoja, jotka eivät puutu työntekijöiden yksityisyyteen yhtä paljon kuin kameravalvonta. Työntekijöiden yksityisyyteen ei myöskään saa puuttua enempää kuin on välttämätöntä. Valvonnassa syntyneitä tallenteita tulee käsitellä ja käyttää kuten henkilökisterilaki määrittelee, riippumatta siitä onko kyseessä henkilökisteri vai ei. Tallenteita ei saa käyttää muihin tarkoituksiin kuin tarkkailu on alun perin suunniteltu ja ne on hävitettävä heti kun niitä ei enää tarvita kameravalvonnan tarkoituksen toteuttamiseksi, kuitenkin viimeistään vuoden kuluttua, ellei ole erityistä syytä säilyttää sitä kauemmin. Kameravalvonnasta on myös ilmoitettava näkyvästi tiloissa missä sitä toteutetaan.⁷³

⁷¹ Laki yksityisyyden suojasta työelämässä. 13.08.2004/759.

⁷² Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 5 luku. Kameravalvonta työpaikalla. 13.8.2004/759.

⁷³ Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 5 luku 17 §. Avoimuus kameravalvontaa toteutettaessa. 13.8.2004/759.

Kameravalvonta kuuluu yhteistoimintalainsäädännössä tarkoitettun yhteistoimintamenettelyn piiriin. Kameravalvonnan osalta on näin ollen yhteistoiminta- tai kuulemismenettelyn jälkeen määriteltävä sen käyttötarkoitus ja siinä käytettävät menetelmät sekä tiedotettava työntekijöitä näistä seikoista.⁷⁴

Lakia säädettäessä on ehdotuksen lähtökohtana ollut, että kameravalvonta, joka on kohdistettu työntekijöihin, tulisi rajoittua vain välttämättömään ja sen tulisi olla mahdollisimman avointa. Kameravalvonnan tulee olla myös sidoksissa tarkoitukseensa. Välttämättömyys- ja tarkoitussidonnaisuusvaatimus tarkoittavat sitä, että esimerkiksi työntekijän turvallisuuden ja terveyden varmistamiseksi järjestetty kameravalvonta on jo suunnitteluvaiheessa pitänyt arvioida välttämättömäksi toimenpiteeksi, jota ilman ei päästäisi tarkoitettuun lopputulokseen sekä sitä, että se on myös tarkoituksen mukaista esimerkiksi vaikkapa nopean avun saamisen varmistamiseksi.⁷⁵

Kameravalvonta käsitteenä on tässä laissa määritelty teknisellä laitteella tapahtuvaksi jatkuvasti kuvaa välittäväksi tai tallentavaksi katseluksi. Määritelmä kattaa sisälleen myös kaikki internetiin tai puhelimiin liittyvät toiminnot, jotka voivat välittää näköiskuvaa henkilöstä. Laissa puhutaan nimenomaisesti kuvasta, mutta ei äänestä. Tämä rajaa määritelmän ulkopuolelle myös äänen välittämisen ja tallentamisen. Äänen välittäminen tai tallentaminen kuvaamisen yhteydessä jää rikoslain salakuuntelua koskevien pykälien piiriin. Sen sijaan salakatselun rikoslain määritelmää on tässä laissa laennettu niin, että on selvennetty mikä ei ainakaan olisi salakatseluna tuomittavaa työntekijän kameravalvontaa.⁷⁶

Henkilökohtaiseksi työpisteeksi katsotaan työntekijälle erikseen osoitetun työhuoneen lisäksi myös esimerkiksi erikseen osoitettu työpiste huoneesta, jossa voi olla myös muita työntekijöitä joko samaan tai eri aikaan. Niin ikään sermillä erotettu työtila katsotaan henkilökohtaiseksi työpisteeksi.⁷⁷

⁷⁴ Laki yksityisyyden suojasta työelämässä 7 luku 21 §. Yhteistoiminta teknisin menetelmin toteutetun valvonnan ja tietoverkon käytön järjestämisessä. 13.8.2004/759.

⁷⁵ Hallituksen esitys 162/2003 vp, 48.

⁷⁶ Hallituksen esitys 162/2003 vp, 48 - 49.

⁷⁷ Hallituksen esitys 162/2003 vp, 49.

4.6.1 Poliisin käyttämällä mikrokameralla kuvaaminen yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain näkökulmasta

Mikrokameraa käytettäessä sille voi tallentua käyttäjänsä työsuoritteita, muita työntekijöitä ja heidän työsuoritteitaan sekä erilaisia työnantajan tiloja. Sinänsä mikrokameroiden voisi katsoa kuuluvan yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain piiriin, koska työnantaja on hankkinut kamerat ja on mahdollista, että niitä voidaan käyttää työnantajan tiloissa ja kuvata työntekijöitä. Toisaalta, mikrokameroiden käyttötarkoituksena ei ole valvoa yksittäistä poliisimiestä tai hänen toimintaansa⁷⁸. Varsinainen käyttötarkoitus on kuitenkin dokumentoida poliisin varsinaista operatiivista toimintaa, mikä ei yleensä tapahdu työnantajan hallinnoimissa tiloissa. Dokumentoinnilla toivotaan olevan vaikutusta mm. poliisin ja kansalaisten oikeusturvaan sekä työturvallisuuteen⁷⁹.

5 POHDINTA

5.1 Perusoikeudet ja mikrokameralla kuvaaminen

Poliisi on viranomainen, joka toiminnassaan käyttää julkista valtaa. Poliisin julkisen vallan käyttö on usein niin kutsuttua tosiasiallista julkisen vallan käyttöä, jolloin poliisi puuttuu välittömästi ja suoraan, joskus jopa fyysisesti, jonkun ihmisen oikeushyvään.

Mikrokameralla kuvaaminen yleisellä paikalla osana poliisin operatiivista toimintaa ilman, että sen taustalla on mitään yksittäistä oikeuttamisperustetta tai erillistä poliisitehtävää saattaisi olla perusoikeuksien kannalta ongelmallista. Kuten aiemmin tekstissä on mainittu, kaiken julkisen vallankäytön tulee perustua lakiin ja mikäli johonkuhun kohdistetaan jokin toimenpide, joka puuttuu hänen henkilökohtaiseen koskemattomuuteensa, tulisi toimenpiteen oikeutuksena olla jokin laissa säädetty peruste.

Onko mikrokameralla kuvaaminen toimenpide, virkatoimi tai mahdollisesti julkisen vallan käytön muoto, joka vaatii erillisen laissa säädetyn perusteen? Kun mikrokameraa käytetään normaalisti yleisellä paikalla, se kuvaa yleisellä paikalla olevia ihmisiä. Lähtökohtaisesti kuka tahansa voi yleisellä paikalla kuvata mitä ja ketä hyvänsä syyllistymättä mihinkään lainvastaisuuteen. Jopa poliisin toimenpiteiden ja toiminnan valo- tai videokuvaaminen on sallittua yleisellä paikalla. Kun poliisin virkapuvussa on ympäristöä kuvaava mikrokamera

⁷⁸ Paatero: Univormukamera parantaisi oikeusturvaa, Helsingin Sanomat 4.12.2014.

⁷⁹ Helsingin poliisilaitos 2015.

yleisellä paikalla, kuvaaminen ei kohdistu varsinaisesti kehenkään yksilöityyn ihmiseen vaan ympäristöön yleisemmin.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ottanut kantaa poliisin toimivaltaan erityisesti henkilökohtaisen koskemattomuuden ja yksityisyyden näkökulmasta. Poliisipartio oli käynyt vaatimassa ravintoloitsijaa suorittamaan puhalluskokeen, koska poliisille tulleen ilmoituksen mukaan tämä esiintyi lain vastaisesti päihtyneenä anniskeluravintolassaan ollessaan siellä töissä. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun mukaan poliisi oli puuttunut ravintoloitsijan yksityisyyden suojaan ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaan ilman nimenomaiseen lainsäädännökseen perustuvaa toimivaltaa suorittaessaan puhalluskokeen. Ratkaisun mukaan pakkokeinosäännöksiltä, jotka rajoittavat perusoikeuksia, edellytetään täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta. Edelleen ratkaisun mukaan poliisin toimivallan tulee aina perustua nimenomaiseen säännökseen, kun poliisi puuttuu henkilön oikeuspiiriin.⁸⁰

Toisaalta oikeusasiamies on tehnyt myös toisen suuntaisen ratkaisun toimivalta-asiassa. Apulaisoikeusasiamiehen sijaisen tekemässä ratkaisussa pohditaan poliisin toimivaltaa mennä kotirauhan suojaamalle alueelle, kerrostalon porraskäytävään. Poliisipartio oli, aiemmin saamansa vihjetiedon perusteella, mennyt kerrostalon porraskäytävään, missä piti tuoksua kannabis. Porraskäytävässä partio tunsi kannabiksen tuoksun ja onnistui paikallistamaan tuoksun lähteen tiettyyn asuntoon, jonne suoritettiin huumausainerikosepäilyn perusteella kotietsintä. Etsinnän kohteeksi joutunut henkilö kuitenkin kyseenalaisti jo pelkästään porraskäytävään menemisen sillä perusteella, että kyseessä oli kotirauhan suojaama alue eikä poliisilla ollut toimivaltaa tulla koko alueelle. Ratkaisun mukaan poliisin meneminen porraskäytävään ei ollut sellaista kotirauhaan puuttumista, joka olisi vaatinut erityisen toimivaltanormin. Toiminta tässä tapauksessa oli ollut lähinnä lyhytaikaista aistinvaraista tarkkailua eikä se ollut kohdistunut kenenkään yksityisyyteen sellaisella tavalla, että se vaatisi nimenomaisen toimivaltasäännöksen.⁸¹

Ensimmäisessä ratkaisussa oli selvästi otettu se näkökulma, että poliisi oli kohdistanut toimenpiteitä henkilön yksityisyyteen ja hänen koskemattomuuteensa oli puututtu suorittamalla hänelle puhalluskoe. Asia lienee kiistatta juuri edellä mainitun kaltainen. Poliisi on kohdistanut henkilöön konkreettisia toimenpiteitä, joiden suorittamiseen poliisilla olisi pitänyt olla laissa määritelty toimivalta. Ratkaisussa on erikseen mainittu, että vaikka

⁸⁰ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 573/4/08. Poliisin toimenpiteiden tulee perustua lakiin.

⁸¹ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen sijaisen ratkaisu 87/4/15. Kotietsintä vai ei – porraskäytävä.

poliisi sinänsä on toimivaltainen viranomainen valvomaan yleistä järjestystä alkoholipitoisten aineiden vähittäismyynti- ja anniskelupaikoissa se ei silti saa ryhtyä minkä tyyppisiin toimenpiteisiin hyvänsä eikä voi pelkästään sillä perusteella puuttua ihmisten perusoikeuksiin⁸².

Jälkimmäistä ratkaisua on perusteltu eri tavalla. Ratkaisun mukaan poliisipartiolla ei porraskäytävään mennessään ollut vielä rikosepäilyä, mitä he olisivat tutkineet. Asian ollessa niin, ei asiaan pitänyt myöskään soveltaa kotietsinnästä annettuja säännöksiä. Olennaista asiassa oli se, että porraskäytävä ei ole kenenkään vakituksessa asuinkäytössä oleva tila eikä poliisi mennyt sinne tutkimaan rikosepäilyä vaan korkeintaan suorittamaan lyhytaikaista tarkkailua mahdollisen rikoksen paljastamiseksi. Tällaista lyhytaikaista tarkkailua ei ole ratkaisun mukaan poliisilaissa sen enempää säädelty, koska sen ei katsota kohdistuvan henkilön yksityisyyteen niin, että se vaatisi erityistä toimivaltuussäännöstä.

Perusoikeuksien näkökulmasta ajateltuna mikrokameroiden käyttämisen oikeutus yleisellä paikalla kietoutuu kaikkein kiinteimmin juuri noihin kahteen edellä mainittuun henkilökohtaisen koskemattomuuden ja yksityisyyden, perusoikeuteen. Kun poliisi kuvaa mikrokameralla yleisellä paikalla ennalta määräämätöntä ja valikoimatonta joukkoa ihmisiä, kohdistamatta kuvausta kehenkään yksittäiseen ihmiseen, lienee aika selvää, että yhdenvertaisuuden perusoikeutta toiminnalla ei loukata. Sananvapauden ja julkisuuden perusoikeuteen kuvaaminen toki kytkeytyy myös, siltä osin kuin kuvaamisesta syntyy tallenteita, jotka kyseessä olevan perusoikeuden mukaan voisivat mahdollisesti olla julkisia, joista jokaisella on oikeus saada tietoja. Tähän asiaan palaan hieman myöhemmin pohdinnassani. Luonnollisesti myös vaatimus siitä, että julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien toteutuminen, voisi asettaa poliisin toiminnan konfliktitilanteeseen siinä mielessä, että poliisi julkisen vallan käyttäjänä käyttäisi sitä niin, että jokin perusoikeuksista ei toteutuisikaan.

Edellä mainittujen eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisujen perusteella voisi ajatella, että yleisellä paikalla kuvaaminen mikrokameralla ei suoranaisesti kohdistu kenenkään henkilökohtaiseen koskemattomuuteen millään lailla. Koska toimintaa ei kohdisteta kehenkään yksittäiseen henkilöön ja se tapahtuu nimenomaisesti yleisellä paikalla, ei se voi myöskään loukata laissa tarkoitettua yksityisyyttä sellaisella tavalla, että mikrokameroiden käyttämisestä tulisi laitonta. Muunlaisella tulkinnalla voitaisiin

⁸² Alkoholilaki 8 luku 46 §. 8.12.1994/1143.

kyseenalaistaa yksittäisen poliisimiehen kaikenlainen toiminta, kuten vaikkapa partiossa käveleminen tai juokseminen.

5.2 Mikrokameralla kuvaaminen yleisellä paikalla

Yleisellä paikalla saa valokuvata ja tallentaa videokuvaa ilman rajoituksia. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan todennut, että kunta ei voi kieltää omissa yleisissä tiloissaan valokuvaamista. Helsingin kaupunki oli uimastadionilla ja maauimalassaan kieltänyt valokuvaamisen, mitä perusteltiin asiakkaiden viihtyisyydellä ja yksityisyydellä ja sillä, että kiellolla pyrittiin estämään epäasiallinen kuvaaminen. Ratkaisussa on kuitenkin todettu, että kunnalla ei ollut perustuslain perusoikeussäännöksistä tai rikoslain säännöksistä tai järjestyslain säännöksistä johdettavaa toimivaltaa kieltää valokuvaamista.⁸³

Kun poliisi kuvaa mikrokameralla yleisellä paikalla, sitä ei ole kohdistettu mihinkään tiettyyn kohteeseen. Kuvaamista ei ole kohdistettu yksittäiseen ihmiseen, ryhmään tai edes tapahtumaan vaan se kuvaa siihen suuntaan mihin sitä käyttävän poliisimiehen toiminta on suunnattu. Kameraan tallentuu sen kuvatessa tunnistettavia ihmisiä sinänsä, mutta ilman että näitä ihmisiä on mitenkään valikoitu tai järjestetty.

Keskeiseen asemaan tässä pohdinnassa nouseekin se, että onko pelkästään mikrokameralla kuvaaminen sellaista julkisen vallan käyttämistä, että se tarvitsisi jonkun erillisen toimivaltasäädöksen laista. Eduskunnan oikeusasiamiehellä näyttää olevan tietynlainen linja perusoikeuskysymyksissä. Edellä mainituissa ratkaisuissa kiinnitettiin huomiota siihen millä lailla toimenpiteet olivat kohdistuneet nimenomaisesti henkilön yksityisyyteen ja koskemattomuuteen. Myös muita tätä näkemystä tukevia ratkaisuja löytyy, kuten esimerkiksi tapaus, jossa poliisi oli valokuvannut moottoripyörätapahtumaan saapuvia moottoripyöräjengin jäseniä niin, että kuvaaminen oli kohdistettu yksittäiseen henkilöön, missä yhteydessä hänestä oli otettu jopa useita erillisiä valokuvia⁸⁴. Yleisellä paikalla tapahtuva kuvaaminen ei kohdistu kenenkään yksittäisen ihmisen yksityisyyteen. Toimenpiteenä kuvaaminen on sen luonteista, ettei sen voida katsoa myöskään puuttuvan henkilön koskemattomuuteen. Todennäköisesti suurin osa kuvataallenteelle päätyneistä kuvauksen kohteista ei edes koskaan tiedä joutuneensa kuvauksen kohteeksi. Tästä syystä voinee perustellusti sanoa, että kuvaaminen ei puutu kenenkään koskemattomuuteen.

⁸³ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 2504/4/10 ja 2515/4/10. Kunnan palvelujen tulee turvata perusoikeudet.

⁸⁴ Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 1979/4/09. Poliisi valokuvasi moottoripyörätapahtumaan saapuvia ilman laillista perustetta.

Yksityisyys jo käsitteenä on sellainen, että yleisellä paikalla se ei voi koskaan toteutua täydellisenä tai absoluuttisena. Tällaista ehdotonta yksityisyyttä voi odottaa nauttivansa korkeintaan kotonaan tai jossain muussa kotirauhan voimakkaasti suojaamassa paikassa. On totta, että poliisin viranomaisena pitää perustaa kaikki toimenpiteensä lakiin. Mikrokameralla kuvaaminen ei kuitenkaan mielestäni täytä toimenpiteiden tai julkisen vallan käytön määritelmää. Kuvaaminen ei sinällään ole ylipäätään minkäänlainen toimenpide, jolla kohdistettaisiin jonkinlaista toimintaa kehenkään yksittäiseen henkilöön. Kuvaaminen ei myöskään kohdistu kenenkään ihmisen oikeuksiin, velvollisuuksiin tai etuuksiin.

Toisaalta voisi ajatella, että yleisellä paikalla tapahtuva poliisin suorittama kuvaaminen olisi niin kutsuttua teknistä valvontaa. Poliisilain mukaan teknisellä valvonnalla⁸⁵ tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa ajoneuvoihin, ajoneuvojen kuljettajiin, jalankulkijoihin tai yleisöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa katselua tai kuuntelua sekä äänen tai kuvan automaattista tallentamista. Poliisi saa siitä ennalta ilmoitettuaan suorittaa yleisellä paikalla tai yleisellä tiellä teknistä valvontaa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi, rikosten ennalta estämiseksi, rikoksesta epäillyn tunnistamiseksi sekä erityisten valvontakohteiden vartioimiseksi. Kuten edellä mainitusta kuitenkin huomaa, ei tällainen satunnaisesti tapahtuva lyhytaikainen kuvaaminen oikein täytä lain määritelmää teknisestä valvonnasta. Ennalta ilmoittamisen vaatimuksen mikrokameralla kuvaaminen saattaisi täyttää, koska kamerassa palaa punainen valo ja näyttöruutu näyttää kameran kulloinkin tallentaman videokuvan ulospäin. Kuten todettu, lainkohdan jatkuvan tai toistuvan katselun tai kuuntelun vaatimus ei täyty eikä kyseinen pykälä käy sovellettavaksi, kun arvioidaan mikrokameralla kuvaamisen lainmukaisuutta.

5.3 Mikrokameralla kuvaaminen kotirauhan suojaamalla alueella

Kotirauhan suojaamalla alueella mikrokameroiden käytön oikeutuksen arviointi on hieman monimutkaisempaa. Asiaa arvioitaessa kaksi mikrokameran ominaisuutta joudutaan erottamaan toisistaan. Joudutaan pohtimaan toisaalta äänen tallentamista ja toisaalta kuvan tallentamista.

Äänen tallentamista teknisillä apuvälineillä, kuten mikrokameralla, rajoittaa rikoslain salakuuntelusta annettu säädös. Kuvan tallentamista sen sijaan rajoittavat niin ikään rikoslaissa oleva salakatselusta annettu säädös. Molemmat lainkohdat on kirjoitettu melko

⁸⁵ Poliisilaki 4 luku 1 §. Tekninen valvonta ja sen edellytykset. 22.7.2011/872.

lailla yhtä pitävästi siltä osin kuin ne koskevat kotirauhan piirissä olevaa aluetta. Kenties suurin ero lainkohdilla on se, että salakuuntelun kieltävässä säädöksessä puhutaan äänestä, jota ei ole tarkoitettu kuuntelijan tietoon. Toisin sanoen, kotirauhan piirissäkin, on mahdollista tallentaa puhetta tai ääntä sillä edellytyksellä, että kuuntelija tai tallentaja itse on oikeutettu kyseisen äänen kuulemiseen olemalla esimerkiksi keskustelun yhtenä osapuolena. Kuvaamisen tai kuvien tallentamisen osalta salakatselusäännös ei anna vastaavanlaista oikeutta kuvan tallentamiseen vaan se on kotirauhan suojaamalla ja siihen rinnastettavilla alueilla kategorisesti kielletty.

Sekä äänen että kuvan tallentamiseen liittyvät kiellot kytkeytyvät kiinteästi yksityisyyteen. Molemmissa kielloissa on lähtökohtaisesti kyse henkilön yksityisyyden suojasta ja sen oikeudetonta loukkaamista kyseisillä säädöksillä pyritään suojaamaan. Jos poliisi käyttää mikrokameraa ja tallentaa kuvaa sekä ääntä kotirauhan suojaamalla alueella, niin onko kyseessä todellakin yksityisyyden loukkaus? Poliisin tarkoituksenahan tilanteessa on dokumentoida mahdollisimman tarkasti virkatoimien toteutus ja vallitsevat olosuhteet paikalla. Poliisin tarkoituksena ei suinkaan ole loukata kenenkään yksityisyyttä, varsinkaan yhtään enempää kuin on tarpeen. Poliisin mennessä, oikeutetusti toimivaltansa puitteissa, kotirauhan suojaamalle alueelle se ottaa joka tapauksessa huomioon mahdollisuuksien mukaan jo hyvien tapojenkin mukaiset häveliäisyysäännökset. Kotirauhan suojaamalla alueella oleskeleville ihmisille annetaan yleensä, jos sillä ei vaaranneta virkatoimen suorittamista, mahdollisuus varautua siihen, että alueelle tulee viranomainen. Ihmisiltä kysytään, voitaisiinko mennä asuntoon. Ihmisten annetaan pukeutua ja ihmiset saavat asioida esimerkiksi saniteettitiloissa ilman, että poliisi sitä välttämättä näkee. Kuitenkin, jos virkatoimi sitä edellyttää, mikään näistä edellä mainituista ei ole loukkaamaton oikeus vaan poliisi voi mennä asuntoon ilman lupaa eikä sen tarvitse odottaa, että ihmiset pukeutuvat ja henkilö voidaan ottaa kiinni jopa kesken tarpeidensa teon asunnon vessasta. Herää kysymys, kuinka paljon pelkkä tilanteen dokumentointi loukkaisi henkilöiden yksityisyyttä yhtään enempää kuin jo poliisin, laissa oikeutettu, paikalla olo sitä loukkaa. Erään näkemyksen mukaan poliisin tehtäväpaikalla kuvaamista ei ylipäättäen pitäisi rinnastaa salakatseluun- tai kuunteluun laisinkaan, vaan sitä tulisi ennemminkin ajatella yksittäisen poliisimiehen tekemänä muistiinpanona tai muistilehtiömerkintänä tapahtumasta, jossa hän on ollut osallinen ja jonka hän on itse omin silmin nähnyt ja omin korvin kuullut⁸⁶.

⁸⁶ Huhtiniemi 2016.

Perusoikeuksiin kohdistuville viranomaisen toimenpiteille on oltava lakiin perustuva oikeutus. Salakatselua ja –kuuntelua koskevia lain säännöksiä on kuitenkin viimeksi muutettu yli 15 vuotta sitten vuonna 2000. Tuolloin nykyinen digitalisaatio on ollut vasta lapsen kengissä. Digitaaliset kamerat olivat juuri ilmestyneet eivätkä ne olleet vielä tavallisen kuluttajan saavutettavissa. Laitteet olivat myös isoja ja kömpelöitä ja niiden kuvan laatu oli heikko. Mielestäni on selvää, että tuolloin, 15 vuotta sitten, lainsäätäjät ei ole pystynyt ennakoimaan kehitystä kulutuselektronikan saralla eikä näin ollen ole voinut kuvitellakaan, että esimerkiksi poliisilla voisi olla mukanaan pienikokoinen, koko ajan tallentava videokameralaitteisto. Lakia ei ole tuolloin sovitettu tällaisia menetelmiä silmällä pitäen.

5.4 Mikrokameran tallenteet ja niiden käsittely

Aivan oman problematiikkansa tässä tutkittavassa aiheessa muodostavat mikrokameralla kuvatun materiaalin tallentaminen ja tallenteiden käsittely. Tässä siirrytään henkilötiedon käsitteeseen, jonka suojasta säädetään perustuslain mukaan lailla.

Kuten olen aikaisemmin todennut, mikrokameralla tai millä tahansa muulla kameralla tallennettu kuva tai video, johon on tallentunut henkilö, joka on kuvasta tunnistettavissa, katsotaan olevan laissa määritelty henkilötieto.

Henkilötietojen keräämisen katsotaan olevan henkilötietojen käsittelyä. Jos poliisin katsotaan keräävän henkilötietoja kuvaamalla videomateriaalia yleisellä paikalla tallentaen samalla henkilöistä tunnistettavissa olevia kuvia, tulisi poliisilla olla myös lakiin perustuva oikeutus henkilötietojen käsittelyyn. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisujen perusteella väitän, että poliisi ei voi perustella oikeutustaan henkilötietojen keräämiseen tai käsittelyyn pelkästään poliisilain ensimmäisessä pykälässä mainittujen poliisin tehtävien perusteella. Oikeusasiamies on päätöksissään toistuvasti ja johdonmukaisesti evännyt kyseisen säädöksen käyttämisen sanotun laisena yleisenä toimivaltanormina. Päinvastoin voidaan todeta, että poliisin on kunnioitettava perusoikeuksia ja toimivaltuuksia käyttäessään valittava perusteltavissa olevista vaihtoehdoista se, joka parhaiten edistää niiden toteutumista⁸⁷.

Koska poliisilla ei omassa erityislainsäädännössään ole henkilötietojen keräämiseen tai käsittelyyn mikrokameralla kuvaamalla erityistä toimivaltanormia, olisi oikeutus saatava henkilötietolaista. Henkilötietolain henkilötietojen käsittelyä koskevissa yleisissä

⁸⁷ Poliisilaki 1 luku 2 §. Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen. 22.7.2011/872.

edellytyksissä on mainittu, että tietosuojalautakunta voi myöntää luvan henkilötietojen käsittelyyn. Mikäli poliisin mikrokameralla kuvaaminen katsotaan yllä mainitun kaltaiseksi henkilötietojen käsittelyksi, tulisi poliisin hakea tietosuojalautakunnalta lupaa, koska mikään kuu edellytys ei täyty.

Toisenlaisen näkemyksen mukaan voitaisiin ajatella, että kun poliisi kuvaa mikrokameralla omaa operatiivista toimintaansa, kohdistamatta kuvaamista kehenkään yksittäiseen ihmiseen, kyseessä ei ole henkilötietolaissa säädelty henkilötietojen kerääminen vaan ainoastaan eräänlainen tilapäisesti tallentuva raakadata⁸⁸.

Edellä mainittua näkemystä voisi puolustella arvioimalla itse prosessia. Kun poliisi kuvaa mikrokameralla yleisellä paikalla, ei kuvaus kohdistu yksittäiseen henkilöön. Mahdollinen henkilötieto kuvatallenteen muodossa tallentuu kameraan ikään kuin kuvaamisen sivutuotteena, ei päätarkoituksena. Kun kuvaamisen suorittanut poliisimies aikanaan palaa poliisiasemalle, hän purkaa laitteiston kuvaaman materiaalin yhteiskäytössä olevan telakka-aseaman kautta erillisen palveluntarjoajan palvelimelle. Ellei materiaalissa ole sellaisia tallenteita, mitkä pitäisi ottaa poliisin haltuun vaikkapa todisteena rikosasiassa ja ellei niitä erikseen merkitä tallennettaviksi, kaikki tallennettu materiaali tuhoutuu automaattisesti vuorokauden kuluttua. Kyseistä materiaalia voisi ajatella eräänlaisena raakadatana, jota ei koskaan käsitellä eikä edes pystytä käsittelemään mitenkään. Kyseiseen materiaaliin on pääsy vain hyvin rajatulla henkilöstöllä eikä siitä tosiasiallisesti ole mahdollista löytää tiettyä henkilöä koskevia henkilötietoja vaivatta. Tosiasiallisesti asia on näin, koska materiaalia tallentuu kaikilla käytössä olevilla laitteilla saman aikaisesti eikä jälkikäteen ole helposti yksilöitävissä minkä laitteen tallenteista yksittäistä kuvatallennetta tulisi hakea.

Mikäli aiemmin esitetty tulkinta on oikea ja mikrokameralla kuvaaminen katsotaan henkilötietojen käsittelyksi, tulee seuraavaksi pohtia henkilörekisterin käsitettä. Jos tällaista poliisin mikrokameralla tallentamaa henkilötietojen joukkoa pidetään sillä tavalla järjestettynä kokonaisuutena, että materiaalista on tiettyä henkilöä koskevat tiedot löydettävissä ilman kohtuuttomia kustannuksia ja helposti, muodostuu tästä uudenlaisia velvoitteita rekisterinpitäjälle, eli tässä tapauksessa poliisille.

Rekisteröidyllä, eli henkilöllä jonka henkilötietoja on tallennettu henkilörekisteriin, on niin sanottu tarkastusoikeus itseään koskeviin tietoihin. Toisin sanoen kuka tahansa henkilö, joka katsoo asiakseen niin toimia, voi pyytää rekisterinpitäjältä, annettuaan ensin selvittämistä

⁸⁸ Huhtiniemi 2016.

edesauttavat tiedot, selvitystä siitä, mitä tietoja hänestä on rekisteriin tallennettu tai onko sinne tallennettu häntä koskevia tietoja.

Tarkastusoikeuden käyttäminen ei nykyisessä asiantilassa voi onnistua, koska tietoja säilytetään vain vuorokausi eikä useiden laitteiden samanaikaisesti tallentamia tietoja ole mahdollista, varsinkaan tuossa ajassa, etsiä kustannustehokkaasti ja menestyksekkäästi. Tallennusajan pidentäminen ei liene mielekäästä kolmesta syystä. Ensinnäkin, tallennusajan pidentyessä henkilötiedot pysyisivät tallennettuina rekisteriin pidemmän aikaa ilman mitään muuta syytä kuin edellä mainittu tarkastusoikeus. Ei tunnu järkevältä säilyttää henkilötietoja pidempään kuin on tarvetta pelkästään tarkastusoikeuden toteutumisen varmistamiseksi. Toiseksi, on hankala määritellä miten pitkä tallennusajan tulisi olla, jotta tarkastusoikeus voitaisiin varmistaa kaikissa tilanteissa. Kaksi vuorokautta ei liene tosiasiallisesti juurikaan parempi kuin nykyisin käytössä oleva vuorokausi ja toisaalta kuukausien tallennusaika voisi tuntua kohtuuttomalta rekisterin käyttötarkoitusta huomioon ottaen. Kolmanneksi, tallennusajan kasvaessa palvelimella oleva tallennustila moninkertaistuisi nopeasti, siitä koituvat kustannukset kasvaisivat ja lopulta saatettaisiin päätyä tilanteeseen, että tallennustila loppuu.

Virheellisten tai tarpeettomien tietojen pitäminen rekisterissä on haitallista sekä poliisitoiminnan tehokkuuden kannalta että yksilön yksityisyyden kannalta. Poliisin on poistettava tarpeeton henkilötieto rekisteristään. Kokonaan toinen asia on se, miten pitkään henkilötietoa tulisi rekisterissä säilyttää ja milloin siitä tulee tarpeeton. Mikrokameralla kuvatusa materiaalista mahdollisesti syntyvä rekisteri voisi olla verrattavissa esimerkiksi poliisin vihjeluontoisista tiedoista koostuvaan rekisteriin. Vihjeluontoisuus sinällään tukisi tietojen mahdollisimman lyhyttä säilytysaikaa, mutta toisaalta juuri samasta syystä poliisi tarvitsee aikaa vihjeiden tutkimiseen. Asiassa voitaisiin tarkastella myös rekisteröityjen erilaisten roolien kautta, missä asianomistajan intressi säilyttää tietoja saattaa olla hyvinkin pitkä, kun taas rikoksesta epäillyn intressissä olisi hyvin lyhytaikainen säilyttäminen.⁸⁹

Jos poliisin mikrokameralla kuvaaman materiaalin katsotaan muodostavan rekisterin, aiheutuu asiasta siis monenlaisia haasteita. Pitää ensin löytää toimivaltanormi henkilötietojen käsittelyyn ja sitten ratkaista rekisterinpitämiseen liittyvät käytännön ongelmat rekisterissä olevien tietojen säilyttämisen ja tuhoamisen kannalta sekä varmistua siitä, että henkilön mahdollisuus käyttää tarkastusoikeuttaan toteutuu täysimääräisenä.

⁸⁹ Hallituksen esitys 93/2002 vp. 37-38.

5.5 Muuta

Esitutkintalaissa esitetään yhtenä sen yleisenä periaatteena niin kutsuttu itsekriminointisuoja⁹⁰. Se tarkoittaa sitä, että rikoksesta epäillyllä on oikeus olla myötävaikuttamatta sen rikoksen selvittämiseen, josta häntä epäillään. Näin ollen epäillyn ei tarvitse tunnustaa tekoaan tai muutenkaan auttaa viranomaisia kyseisen rikoksen tutkinnassa.

Poliisin operatiivista toimintaa mikrokameralla kuvattaessa, tallennettuun materiaaliin ennen pitkää väistämättä kerääntyy kuvamateriaalia esimerkiksi voimankäyttötilanteista. Tämä lienee pääsääntöisesti hyvä asia sekä mikrokameran käyttäjän, eli yksittäisen poliisimiehen, että kuvaamisen kohteeksi päätyneen kohdehenkilön oikeusturvan kannalta. On hyvä, että jälkikäteen voidaan kuvatusta materiaalista todeta, että tilanteessa ei ole syyllistytty ylilyönteihin tai että kuvamateriaali tukee esimerkiksi voimankäyttöpäätöksen oikeellisuutta. Toisaalta on tietysti myös positiivinen asia, että jos tapahtuman yhteydessä on käytetty liikaa voimaa tai jos voimankäyttö ei ole ollut oikeassa suhteessa sen kohteeksi joutuneen toimintaan nähden, niin myös tällaista näkemystä tukeva tallenne on jälkikäteen hyödynnettävissä.

Edellä mainittu seikka on monella tapaa ongelmallinen ja kyseessä on puhtaasti positiivinen asia ainoastaan niissä tapauksissa, joissa mikrokameralla kuvatulla materiaalilla pystytään tukemaan myönteisellä tavalla käyttäjänsä toiminnan perusteluja. Kaikissa muissa tilanteissa on käsillä vähintäänkin eettinen ongelma ja joissain tilanteissa jopa oikeusmurhan mahdollisuus.

Tarkastellaan asiaa tapauskohtaisesti:

1. Mikrokamera kuvaa ja tallentaa voimankäyttötilanteen, missä voiman käyttäminen on ollut perusteltua ja tilanteessa on käytetty juuri oikea määrä voimaa.

Tässä tapauksessa tallenne on ainoastaan positiivinen asia. Se tukee tehtyä voimankäyttöpäätöstä ja sen määrän ja laadun valintaa eikä voimakeinojen kohteeksi joutuneella henkilölläkään objektiivisesti ajatellen, eikä totuuden esille nostamisen kannalta, pitäisi olla eriävää mielipidettä.

⁹⁰ Esitutkintalaki 4 luku 3 §. Oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksensa selvittämiseen. 22.7.2011/805.

2. Mikrokamera kuvaa ja tallentaa voimankäyttötilanteen, missä voimankäytön peruste tai sen laatu tai määrä on kyseenalainen tai voimakeinolle ei ole ollut perustetta lainkaan.

Tapauksessa mikrokameran käyttäjä joutuu tilanteeseen, missä hän joutuisi saattamaan itsensä syytteen vaaraan merkitsemällä tallennuksen säilytettäväksi esitutkimusmateriaalina. Toisaalta kuvaamisen kohteeksi joutunut voimakeinojen käytön kohde tarvitsisi tallenteen todisteeksi omasta syyttömyydestään ja voimakeinojen aiheettomuudesta. Tällaisessa tilanteessa kaksi oikeushyvää kohtaa ja asiassa pitäisi pystyä valitsemaan kumpi oikeushyvä on tärkeämpi ja kumpi väistyy; aiemmin mainittu itsekriminointisuoja vai henkilön oikeus saada oikeudenmukainen käsittely asialleen. Mikrokameralla kuvannut virkamies joutuisi edellä kuvatun kaltaisessa tilanteessa yksilön kannalta kohtuuttomien eettisten valintojen eteen. Hänen pitäisi pystyä valitsemaan saattaako itsensä mahdollisesti epäillyksi rikoksesta vai toimittaako virkansa moitteettomasti ja säilyttää tallenteen todisteeksi rikosasiassa.

Molemmissa edellä mainituissa tilanteissa asia tulee vielä monimutkaisemmaksi, jos ajatellaan, että mikrokamera ei syystä tai toisesta ollutkaan päällä eikä sillä siis kuvattu mitään. Jos, voimakeinoja on käytetty oikein, ei sitä tukevaa materiaalia ole tallentunut ja voimakeinojen kohteeksi joutuneelle henkilölle jää mahdollisuus väittää muuta. Henkilö voisi jopa esittää väitteen, että kameralla kyllä kuvattiin, mutta syystä tai toisesta tallenne on tuhottu juurikin siitä syystä, että tallenne paljastaisi poliisin asiattoman toiminnan. Toisaalta, mikäli voimakeinoja olisi käytetty väärin eikä tilannetta ole kuvattu, voi voimakeinojen kohteeksi joutunut esittää varsin perustellun kysymyksen; minkä vuoksi ei ole kuvattu.

6 LOPUKSI

6.1 Johtopäätökset ja tulokset

Mikrokameroiden käyttäminen poliisin operatiivisessa toiminnassa sen reaaliaikaiseen dokumentointiin ei ole oikeudellisesti yksinkertainen asia. Asiaa arvioitaessa tulee huomioida useita eri lakeja ja niitä pitää pystyä tulkitsemaan, koska puheena olevasta asiasta ei toistaiseksi ole suoranaista lainsäädäntöä.

Työni alussa määrittelin tutkimusongelmaksi poliisin mikrokameroilla suorittaman kuvaamisen laillisuuden selvittämisen. Jaoin tutkimusongelman kahteen isompaan teemaan, missä toisaalta pohdittaisiin kuvaamisen laillisuutta ylipäätään ja toisaalta mietittäisiin syntyneistä kuvatallenteista ja niiden käsittelystä ja säilyttämisestä koituvaa problematiikkaa. Mielestäni olen onnistunut työssäni arvioimaan molempia teemoja.

Poliisin mikrokameralla suorittaman kuvaamisen laillisuus ylipäättään voidaan mielestäni jakaa oikeastaan kolmeen eri osa-alueeseen. Ensiksi pitää arvioida kuvaamisen oikeutusta perusoikeuksien ja perustuslain näkökulmasta. Julkisen vallan käyttöön tulee aina olla lakiin perustuva oikeutus. Julkisen vallan käyttö kohdistuu henkilön oikeuksiin, velvollisuuksiin tai etuuksiin. Mielestäni poliisin suorittama kuvaaminen sen kohdistuessa sattumanvaraiseen joukkoon ihmisiä tai sattumanvaraisiin ihmisiin ei ole sellaista julkisen vallan käyttöä, mikä vaatisi erillisen toimivaltanormin. Tätä käsitystä tukee eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisukäytäntö. Oikeusasiamies on toistuvasti ratkaisuisaan kiinnittänyt huomiota nimenomaan siihen seikkaan, että onko poliisin toimenpide kohdistunut suoranaisesti jonkun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen tai yksityisyyteen. Ratkaisukäytännön mukaan näyttäisi siltä, että ellei toimenpide suoranaisesti ole varsinaista aktiivista tekemistä, joka kohdistuu henkilön perusoikeuteen suoraan, ei vaadita erillistä toimivaltanormia. Näin tulkiten tulen asiassa siihen lopputulokseen, että poliisin mikrokameralla kuvaaminen ei sinällään vaadi erityistä toimivaltanormia eikä loukkaa perustuslaissa lueteltuja perusoikeuksia.

Toisena osa-alueena voidaan tarkastella poliisin mikrokameralla suorittaman kuvaamisen oikeutusta yleisellä paikalla. Yleisellä paikalla saa kuvata ilman, että laki sitä rajoittaisi. Eduskunnan oikeusasiamies on ottanut tähänkin asiaan kantaa ja ratkaisun mukaan ei ole mahdollista kieltää yleisellä paikalla kuvaamista, ellei siihen löydy laista jotain erityistä perustetta. Esimerkiksi pelkästään rikoksien ennalta estämiseksi ei tällaista kieltoa voida antaa. Edellä mainituista seikoista johtuen en katsoisi, että poliisinkaan suorittama kuvaaminen mikrokameralla voisi olla minkään erityissäännöksen nojalla kiellettyä ja koska, kuten aiemmin totesin, kuvaaminen ei ole sellaista julkisen vallan käyttämistä, että se vaatisi erillisen toimivaltanormin, poliisi voi näin ollen kuvata mikrokameralla yleisellä paikalla.

Kotirauhan suojaamalla alueella tapahtuva poliisin mikrokameralla kuvaaminen on kolmas osa-alue, jota tässä tarkastelen. Kotirauhan piirissä yksityisyyden suoja korostuu. Ihminen, joka on kotirauhan suojaamassa paikassa omassa kodissaan, voi odottaa nauttivansa huomattavasti suurempaa yksityisyyttä kuin yleisellä paikalla keskellä kaupunkia ollessaan. Rikoslaisissa määritellyt salakuuntelua ja salakatselua koskevat säännökset koskevat kotirauhan piirissä tapahtuvaa äänen ja kuvan tallentamista. Kaiken aikaisemmin pohditun valossa vaikuttaa siltä, että nykyinen lainsäädäntö ei anna mahdollisuutta kuvata mikrokameroilla kotirauhan suojaamissa paikoissa, mikäli niissä on ihmisiä, jotka nauttivat kotirauhan suojaa. Tästä huolimatta kallistuisin lopputuloksessani siihen suuntaan, että

koska poliisityössä poliisille on annettu toimivaltuuksia eri laeissa puuttua myös kotirauhan piirissä tapahtuvaan toimintaan ja poliisi voi tehdä toimenpiteitä, jotka suoraan kohdistuvat ihmisten perusoikeuksiin siellä, en näkisi, että pelkästään tallentamalla tapahtumat sekä oman oikeusturvansa että kohdehenkilöiden oikeusturvan vuoksi, asiassa koituisi suurempaa loukkausta ihmisten yksityisyyteen kuin jo muutoinkin tapahtuu.

Mikrokameralla kuvaamisesta syntyvän materiaalin oikeudellinen merkitys ei ole täysin selvä. Ei voida täysin yksiselitteisesti sanoa, syntyykö tallenteisiin kerääntyneistä tiedoista rekisteri vai ei. Tallenteissa on ominaisuuksia, jotka tukevat niiden tulkitsemista rekisteriksi. Tallennetun materiaalin joukossa on henkilötietoja ja pääsääntönsä mukaan henkilötietojen joukosta muodostuu niitä automaattisen tietojen käsittelyn avulla käsiteltäessä rekisteri. Toisaalta tätä materiaalia ei sinänsä prosessoida mitenkään eikä kukaan koskaan välttämättä näe sitä, joten ehkäpä tätä materiaalia voisi ajatella jonkinlaisena raakadatana, josta ei missään vaiheessa pääse syntymään rekisteriä.

Uskon, että olen saavuttanut työlläni sen alussa määrittelemäni toisen tavoitteen ja että olen luonut tutkimuksen, jota voidaan käyttää ainakin taustatietona määriteltäessä tarkempia ohjeita mikrokameran käytölle. Pohdintaosuus tarjoaa ohjeiden määrittäjöille joitain näkökulmia ja lähestymistapoja, miten asiaa voitaisiin käsitellä.

Työni osoittaa todeksi alun väittämän siitä, että tätä asiaa ei ole laissa yksiselitteisesti säädetty. Useita lakeja säädettyäessä ei ole voitu kuvitellakaan, että poliisilla voisi jonain päivänä olla virka-asuunsa kiinnitetty mikrokamera, joka tallentaa kuvaa ja ääntä koko ajan. Ei ole varmasti lainsäätäjän tarkoituksena tehdä vähintäänkin epäselväksi, milloin tällaista kuvaamista voi suorittaa. Eikä lainsäätäjä ole varmasti tarkoittanut, että poliisi ei voisi toiminnassaan, lainsäädännöllisten esteiden vuoksi, käyttää näin merkittävää välinettä oikeusturvan parantamiseksi. Olisi tarkoituksenmukaista, jos ainakin muulla kuin yleisellä paikalla tapahtuvaan kuvaamiseen tulisi sitä säätelevä lainsäädäntö. Myös tämänkaltaisesta toiminnasta syntyvien tallenteiden osalta tulisi joko tarkentaa nykyistä lainsäädäntöä tai sisällyttää niitä koskevat säädökset mahdolliseen uuteen, asiaa koskevaan lainsäädäntöön.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Oikeustieteellisessä tutkimuksessa käytettävät menetelmät eivät voi olla itse luotuja yksityisiä menetelmiä, vaan niiden tulee olla sellaisia, joita tiedeyhteisö voi arvioida ja kontrolloida.⁹¹Olen tässä työssä käyttänyt tutkimusmenetelmänä oikeusdogmaattista

⁹¹ Hirvonen 2011.

tutkimusta eli lainoppia. Lainoppi on oikeustieteissä vakiintunut tutkimusmenetelmä lain tulkinnasta. Se on yksi oikeustieteen tutkimusaloista, joka selvittää eli tulkitsee oikeuden sisältöä ja jäsentää voimassa olevaa oikeutta.⁹² Tämän tutkielman lähteinä olen käyttänyt voimassa olevaa lainsäädäntöä, lakien esitöitä, oikeustieteellistä kirjallisuutta ja erilaisia ennakkoratkaisuja. Lainoppia olen pyrkinyt käyttämään tulkitessani ja systemoidessani analysoimiani oikeusnormeja.

Tutkimuksen pätevyys eli valideetti tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tulokset ja siinä esitetyt väitteet saavat oikeutuksensa tutkimusmenetelmästä ja aineistosta. Lyhyesti sanottuna, on kysymys siitä, onko tutkimus perusteellisesti tehty ja ovatko tehdyt päätelmät ja saadut tulokset oikeita⁹³. Reliabiliteetti puolestaan tarkoittaa väitteiden ja tutkimustulosten luotettavuutta. Tätä arvioitaessa voidaan miettiä, että kyetäänkö tutkimustulokset riippumattomasti toistamaan vai johtuuko tietty tulos vain sattumasta.⁹⁴

Pidän tätä työtä validina, koska olen käyttänyt tutkimusmenetelmänä tutkimusalan vakiintunutta tutkimusmenetelmää ja lähteinä tutkimusalan tärkeimpiä lähteitä, joista olen johtanut päätelmäni ja tulokseni, jotka vastaavat tutkimusongelmaa ja tutkimuksen tavoitteita. Tosin työni luonteeseen kuuluu myös se, että kaikissa loppupäätelmissä ei ole yhtä ainutta oikeaa vastausta, joten siinä mielessä johtopäätökseni eivät ole oikein tai väärin -väittämiä. Mitä tulee tulosten toistettavuuteen, en näe reliabiliuden mittaamista kovin mielekkäänä, koska tutkimukseni ei sisällä mitään määrällisiä tuloksia, mitä voisi helposti vertailla keskenään tai edes tutkimusmetodin suhteen. Sen sijaan tutkimusmetodiani pidän niin luotettavana kuin se nyt voi oikeustieteen tutkimusalalla olla.

6.3 Jatkotutkimus

Tässä tutkimuksessa ei pureuduttu kovin syvällisesti mihinkään yksittäiseen aihepiiriin. Kovin syvällisen tiedon tuottaminen ei ollut tarkoituksaan, vaan tavoitteena oli luoda jonkinlainen yleiskatsaus ilmiöstä, jota ei suoranaisesti lailla ole vielä säädelty ja saada selville tämänhetkisen lainsäädännön suhtautuminen kyseiseen ilmiöön. Asia vaatii mielestäni ehdottomasti jatkotutkimusta ja jokaisen osa-alueen tutkimista syvällisemmin kuin mitä tässä tutkimuksessa tehtiin. Yhtenä suurena uutena tutkimusongelmana jatkotutkimuksessa voisi olla tämän tutkimuksen loppupuolella hieman sivuamani itsekriminointisuoja ja siitä johtuva moninainen problematiikka.

⁹² Aarnio 1989, 48 - 50.

⁹³ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.

⁹⁴ Hiltunen 2009.

LÄHTEET

Aarnio, Aulis 1989: Laintulkinnan teoria. Yleisen oikeustieteen oppikirja. Juva, Werner Söderström Oy.

Alkoholilaki 8.12.1994/1143.

Apulaisoikeusasiamiehen päätös 573/4/08 23.9.2009. Poliisin toimenpiteiden tulee perustua lakiin.

Apulaisoikeusasiamiehen päätös 1979/4/09 12.5.2011. Poliisi valokuvasi moottoripyörätahtumaan saapuvia ilman laillista perustetta.

Apulaisoikeusasiamiehen päätökset 2504/4/10 ja 2515/4/10 18.12.2012. Kunnan palvelujen tulee turvata perusoikeudet.

Apulaisoikeusasiamiehen päätökset 1870/4/13, 2061/4/13, 2186/4/13, 2187/4/13 ja 2189/4/13 29.11.2013. Koiran avulla ei voi etsiä huumeita yleisellä paikalla.

Apulaisoikeusasiamiehen sijaisen päätös 87/4/15 2.7.2015. Kotietsintä vai ei – porraskäytävä.

Ariel, Barak & Drover, Paul 2015: Leading an Experiment in Police Body-Worn Video Cameras. International Criminal Justice Review. March 2015, vol. 25, 80-97.

Dann, Carrie & Rafferty, Andrew 2014: Obama Requests \$263 Million for Police Body Cameras, Training –verkkomateriaali. NBC News. Luettavissa: <http://www.nbcnews.com/politics/first-read/obama-requests-263-million-police-body-cameras-training-n259161>. Luettu 1.4.2016.

Esitutkintalaki 22.7.2011/805.

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 1/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi (Uusi nimike: Suomen perustuslaki, PeVM 10/1998 vp).

HE 96/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle henkilötietolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (Tietosuojalaki).

HE 184/1999 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi.

HE 93/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 162/2003 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityisyyden suojasta työelämässä ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523

Helsingin poliisilaitos 2015: Poliisimieskohtainen Body Worn Camera/Video Pilotointi Helsingin poliisilaitoksella. Pilotointisuunnitelma.

Hiiri, Jukka: Paatero: Univormukamerat parantaisivat oikeusturvaa. Helsingin Sanomat 4.12.2014.

Hiltunen, Leena 2009: Validiteetti ja reliabiliteetti –verkkomateriaali. Graduryhmä 18.2.2009. Jyväskylän yliopisto. Luettavissa: http://www.mit.jyu.fi/ope/kurssit/Graduryhma/PDFt/validius_ja_reliabiliteetti.pdf. Luettu 26.10.2016.

Hirvonen, Ari 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki.

Huhtiniemi, Heikki 2016: Tietosuojavaltuutetun toimiston ylitarkastaja. Puhelinkeskustelu 29.9.2016.

Hurme, Jyri 2016: Kannattajien valokuvaaminen ja henkilötietojen käsittely tapahtumissa. Luentoesitys 28.11.2015.

Husa, Jaakko & Pohjolainen, Teuvo 2014: Julkisen vallan oikeudelliset perusteet. Johdatus julkisoikeuteen. Helsinki, Talentum.

Järjestyslaki 27.6.2003/612.

Kerkelä, Lasse 2016: Haalarikameroita harkitaan koko maahan. Helsingin Sanomat 15.10.2016, A10.

KKO 1981 II 182

Klemetti, Kimmo 2015: Henkilökohtaisen mikrokameran soveltuvuus järjestyspoliisittomintaan. Espoo, Laurea-ammattikorkeakoulu. AMK-opinnäytetyö.

Korpela, Jukka 2013: Datateknikka ja viestintä, pienehkö sivistyssanakirja - verkkomateriaali. Luettavissa: <https://www.cs.tut.fi/~jkorpela/siv/sanatm.html>. Luettu 2.4.2016.

Laakso, Seppo 2012: Lainopin teoreettiset lähtökohdat. Tampere, Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy.

Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa 22.8.2003/761.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta. 21.5.1999/621.

Laki yksityisyyden suojasta työelämässä. 13.8.2004/759.

Lowy, Joan 2014: Civilian Drones Are Causing Problems For Pilots –verkkomateriaali. Business Insider UK. Luettavissa: <http://uk.businessinsider.com/civilian-drones-are-causing-problems-for-pilots-2014-11?r=US&IR=T>. Luettu 5.4.2016.

Pitkänen, Olli & Tiilikka, Päivi & Warma, Eija 2014: Henkilötietojen suoja. Helsinki, Talentum.

Poliisilaki 22.7.2011/872.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006: KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto -verkkajulkaisu. Luettavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>. Luettu 26.10.2016

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tietosuojalautakunnan päätökset 1/933/2010 ja 4/932/2010. 3.12.2010.